Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ“ Сергіевская ул., № 5. Tiflis, Rédaction „Mschak“
Խմբագրատան տելեֆօն № 2—53.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Ցայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով
Ցայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.
Տպարանի տելեֆօն № 67.

ՄՇԱԿ
ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ
Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ“. TIFLIS, Rédaktion du journal „MSHAK“.
Ցայտարարութիւնների համար պէտք վճարել I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպ.։
Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները ուղղակի ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торгов. Дома Л. и Э. Метцль и К°, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Վիլնոյում՝ Большая, 8, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.
ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՑ ՎԵՐՋԸ 2 ՌՈՒԲԼԻ.
Նոյեմբ. 1-ից մինչև դեկտեմբ. 1-ը 85 կ.։ Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամականիշ։ ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ և 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ։

ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՅՈՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ
նշանակված է կիրակի, նոյեմբերի 4-ին, առաւօտ. ժամը 11-ին Ընկերութեան դահլիճում (Աբաս Աբադեան հրապարակ, № 7, սեփ. տուն)
Ժողովի առարկաներն են.
1) Դպրոցական-ուսուցչական ֆոնդի բաժանումն և ուսուցչական ֆոնդի հրահանգի հաստատումը։
2) Խորհրդակցութիւն Յ. Խուդադեանի անուան որբանոցի վերակազման մասին։
3) Առաջարկ Խորհրդի՝ դատ սկսել Սարիբէկ Ջահանգիրի դէմ (հանգուցեալ բանաստեղծ Սմբատ Ջահանգիրի կըտակը)։
4) Ջեկուցումն Պետրոս Ադամեանի երեքի մասին։
5) Խորհրդի առաջարկութիւնը՝ վճարել օբլիգացիաններով Թիֆլիսի քաղ. վարկային ընկերութեանը հասանելիք Ընկերութեանս տան 4619 ր. 97 կ. գումարի պարտքը։
6) Մի քանի հիւղերից ստացված նախահաշիւների քննութիւնը և հաստատումը։
7) Ընտրութիւն Արովեան-Նազարեան ֆոնդի մասնաժողովի անդամների։
8) Ընտրութիւն խորհրդի 2 փոխ-անդամի։
9) Ընթացիկ հարցեր։
(2. կ.) տառ. 813. 3—1

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՍՐԲԱԶԱՆ ՍԻՆՕԴԻ հրամանով
տրվում է կապալով ԻՆՆ տարի ժամանակով ՆՈՒԽՈՒ փոխանորդութեան Ջալեթ գիւղի Ս. Աստուածածին վանքի կալուածները՝ հողերը, անտառը և թթենիները աճուրդախօսութեամբ, առանց կրկնաճուրդի, ներկայ տարվայ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 24 ԻՆ Նուխու Հայոց Հոգևոր կառավարութեան ատենում, որտեղ և կարելի է ծանօթանալ մանրամասն պայմաններին ամենայն օր՝ ժամը 10—2-ը։ Աճուրդախօսութիւնը սկսվելու է 300 ՌՈՒԲԼՈՒՑ։ Աճուրդախօսութեան մասնակցողները պէտք ներկայացնեն ՄԻ ՀԱՐԻՒՐ ՌՈՒԲԼԻ գրաւական։
(օ.մ.) տառ. 808. 10—2

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՈՒՆ
ԶՈՒԲԱԼՈՎԻ ԱՆՈՒԱՆ
Ժողովրդ. ներկայացումներ կազմակերպող
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԵԿՑԻԱ
Այսօր, չորեքշաբթի, հոկտեմբերի 31-ին
ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏԻԿԱԿԱՆ ԸՆԿ. ԽՈՒՄԲԸ կը ներկայացնէ—ՍՈՖՈԿԼԷՍԻ
ԷԴԻՊ ԱՐՔԱՅ
[illegible]
812. 1—1

ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ՀԱՅՈՑ ՀՈԳԵՒՈՐ ԴՊՐՈՑԻ համար հրաւիրվում է
Տնտեսական կառավարիչ։
Խնդիրները ընդունվում են մինչև նոյեմբերի 7-ը։
[illegible]
(2. կ.) տառ. 795. 3—3

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ
[illegible]
699. 100—33

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Մ. Ի. ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ
Օգնական Prof. Posner-ի
[illegible]
Հասցէն. Dr. Muradean Berlin. Iohannisstr. 15 (an der Friedrichstrasse). Telefon amt Norden 113—19.
675. 30—22

ԲԺԻՇԿ
Ա. Յ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ
[illegible] Forlanini, Brauer [illegible]
761. 100—17

ՎՏԱՆԳԻ ԱՌԱՋ

Ուլեմները Կ. Պոլսում և Թիւրքիայում [illegible]

Սոսկալի է այդ։

Մեզանից իւրաքանչիւրը ուզում է յուսալ չը լինել և յուսալ, որ Թիւրքական կառավարութիւնը թոյլ չի տայ վերջնականապէս վարկաբեկել իր դիրքը, անունը և քաղաքական գոյութեան իրաւունքի վերջին կայծերը։

Ջարդերը և կոտորածները պարսափելի աղէտներ լինելով ոչ միայն անօգուտ, այլ և վտանգաւոր կը լինեն մահմեդական տարրի համար, որովհետև նա խպառ կը կորցնի իր բոլոր վստահութիւնը եւրոպական այն համաժողովի առաջ, որը գումարվելու է Բրիւսէլում։ Եւ եթէ Եւրոպան դեռ նկատումներ ու ցանկութիւն ունի պահպանել Թիւրքիայի գոյութիւնը առող սահմաններում, բոլորովին երես կը դարձնի այն պետութիւնից, որը չը քաշվեց հանդէս բերելու սոսկալի բարբարոսական արհաւիրք խաղաղ ազգաբնակութեան համար։

Մենք բոլորս հասկանում ենք, թէ որքան ծանր է օսմանցիների վիճակը և յուսահատական է նրա տրամադրութիւնը։ Պատերազմի ելքը մի այնպիսի ճակատագրական մահաբեր անակնկալ էր, որի ուրուականը երէկվայ անդորր օսմանցու երևակայութեան մէջ կը համարվէր անհնարին մի բան։ Այդ այդպէս է. բայց կան քայլեր, որոնք չը պէտք է թոյլատրելի համարվեն ոչ ոքի, նոյնիսկ մահվան դռան առաջ կանգնածների համար։

Թիւրքիայում եղել են և կան խելացի մարդիկ։ Բայց արդեօք բաւականաչափ ուժեղ կը լինեն նրանք զսպելու աւելի սարսափելի այն խաւերը, որոնք բորբոքվելով ֆանատիկոսական կրակով կարող են ստեղծել դժոխային խարոյկներ ու գիւական սպանդանոցներ անիշխանական քաոսի օրհասական գալարումների մէջ։

Թիւրքիայում եղած հայերը ներկայ պատերազմի ընթացքում չափազանց զգոյշ էին իրանց քայլերի մէջ. հայ զինւորները հնազանդվելով ռազմական պարտաւորութիւններին՝ կռւեցին օսմանեան զինւորների հետ պատերազմական դաշտերում և տուին ճակատագրական զոհեր. Կ. Պոլսի հիւանդանոցներում օսմանեան վիրաւոր զինւորների շարքերում պառկած են հայեր, կարօտ խնամքի։ Օսմանցին չէր կարող Թիւրքահայից պահանջել դրանից աւելին։ Եւ միթէ դեռ Թիւրքահայը պէտք է անմեղ զոհեր տայ ֆանատիկոսութեան։ Մարդ չէ ուզում հաւատալ և կամենում է յուսալ, որ օսմանցին դեռ բոլորովին խելակորոյս չէ եղել և խղճի ձայնը վերջնականապէս չէ մարել նրա սրտում։

Ցամենայն դէպս՝ մենք ապրում ենք ծանր և պատասխանատու օրերում, վտանգի և պատահականութեան յորձանքներում։

Ա. Քալանթար

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԴԱՇՏՈՒՄ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

29 հոկտեմբերի

Կ. Պոլիս.—Եկաւ «Ռոստիսլաւ» զրահանաւը։

Դեսպան Պալլավիչինիի մօտ կայացաւ դեսպանների խորհրդակցութիւն։ Քննվեցին բալկանեան պետութիւնների պատասխանները միջնորդութեան մասին ուղղված առաջարկութեան դէմ։

Շէյխ-իւլ-իսլամի Թռուցիկը խիստ տպաւորութիւն գործեց մահմեդական շրջանների, առանձնապէս ստորին դասակարգերի, նաև ֆանատիկոսութեամբ տրամադրված ուսուցիչների և աշակերտութեան, նաւահանգստային բանւորների, համալների, նաւավարների վրա։ Կարող են յուզմունքներ առաջ գալ։ Զօրքի ոգևորութիւնը ընկել է, հազիւ թէ նման Թռուցիկներով կարելի լինի ոգևորութիւնը վերականգնել։

Զօրքերի մէջ երևացել են խօլերա, տիֆ և այլ վարակիչ հիւանդութիւններ։

Երէկ Չաթալջայից բերին 3000 հիւանդների։ Վիրաւորների Թիւը հասնում է 28,000-ի, որոնցից 7500 թեթև վիրաւորները բերված են այստեղ, իսկ մնացած 20,000 ծանր վիրաւորները մեռնում են կռւի դաշտում։

Չաթալջայի զօրքերում երևան հանվեցին մի քանի դաւաղրութիւններ։ Այստեղից երկու գունդ հրաժարվեցին գնալ պատերազմի դաշտը, եթէ միաժամանակ չուղարկվեն վագոններ ուտելեղէններով։

Նաւատորմի հրամանատարի հեռագիրը. «Թիւրքական ռազմանաւերը ոչնչացրին Ռոդոստոյի մօտերը բուլղարական մի մարդկոյց»։

Քաղաքային վարչութիւնը հաղորդում է, որ մայրաքաղաքում փախստականների մէջ եղել են խօլերայի 7 դէպք և 3 մահացութիւն։

Ուլեմները գնում են զօրքերի մէջ սրբազան պատերազմ քարոզելու։ Ուլեմների Թւումն է սուլթանի մօտ գտնվող ուլեմ Հաֆիզը, որ զօրքերին հաղորդելու է սուլթանի ողջոյնը։

Թոյլատրվեց մտնել նաւահանգիստը դարձեալ երկուական նաւերի՝ Սպանիայի, Միացեալ Պետութիւնների և Հօլլանդիայի կողմից և մի նաև Ռումինիայի կողմից։

Եկաւ ֆրանսիական «Վիկտոր Հիւգօ» յածանաւը։

Զինւորական իշխանութիւնները փակեցին քաղաքական ակումբները՝ դարձնելով դրանց հիւանդանոցներ։

Մայրաքաղաքում գտնվում են մեծ Թւով վիրաւորներ, որոնք տեղաւորված են 15 Թիւրքական հիւանդանոցներում Բոսֆորի մօտ գիւղերում, 3 ֆրանսիական, իտալական, ռուսական և 2 գերմանական հիւանդանոցներում։ Բայց և շատ վիրաւորներ պառկած են մասնաւոր տներում։

Փախստականներին ուղարկում են Բրուսա։

—

Բէլգրադ.—Դունայի հեծելազօրը մօտեցաւ Դօյրանին, ուր գտնվում են Թիւրքական 1000 զինւոր՝ մի գնդապետի հրամանատարութեամբ։ Ազգաբնակութիւնը՝ տեղեկանալով սերբ զօրքերի գալստեան մասին՝ զինվեց, բռնեց և կապկպեց Թիւրք գնդապետին և յայտնեց սերբերին, որ քաղաքը կարելի է վերցնել անարգել։ Սերբերն այն ժամանակ գրաւեցին քաղաքը։ Սերբիական զօրքը մօտեցաւ Սալօնիկին այն րոպէին, երբ քաղաքը յանձնվում էր յունաց գահաժառանգին։

—

Աթէնք.—Յունաց զօրքերը մի քանի ընդհարումներից յետոյ գրաւեցին Պենտեպիգադիան. Թիւրքերը ունեցան խոշոր կորուստներ։

—

Ցէտինիէ.—Տարաբօշում ձիւն եկաւ. Զօրքը փախաւ դէպի Սկիւտարի, բայց ռմբակոծվեց հէնց իր արտիլերիայից և ստիպված էր վերադառնալ բերդը։

Թիւրքերը Ջիօվանի-դէ-Մէդուայի հետ հաղորդակցութիւնը վերականգնեցին։

Թագաւորը մեկնեց Անտիվարի։

Լուրերի համաձայն՝ չերնօգօրցիներին օգնելու են մօտենում սերբիական զօրքերը։

—

Վիէննա.—«Կոր. Բիւրօյին» հեռագրում են Բէլգրադից, որ Վիէննայում և Բուդապեշտում տարածված լուրերը աւստրո-ունգարական դեսպան Ուգրոնի կեանքի դէմ կատարված մահափորձի մասին՝ անհիմն են։

—

Բուդապեշտ.—Եկաւ բուլղարական ազգային ժողովի նախագահ Դանէվը և խորհրդակցեց Բերխտօլդի և գերմանական դեսպան Ֆօն-Չիրշկիի հետ։

Առաւօտեան ժամը 8 և 45 ր. կայսրը մասնաւոր ունկնդրութեան ընդունեց արքիդուքս Ֆրանց-Ֆէրդինանդին, ապա ընդունեց Դանէվին։

—

Տրիէստ.—Աւստրիական լլօյդի «Վուրըմբրանտ» շոգենաւը մեկնեց Դուրացցօ, որպէսզի հարկաւոր դէպքում ընդունէ աւստրո-ունգարական հպատակներին։

—

Պարիզ.—Պատերազմի դաշտից ստացված տեղեկութիւնները հաստատում են, որ վերջին կռիւները սաստիկ արիւնահեղ են եղել։ Պատերազմի սկզբից Թիւրքերի և դաշնակիցների զօրամասերից պակասել են ընդամենը 150,000 մարդ։

—

Պարիզ.—Դիպլօմատիական դիւանատների միջև Թիւրքիայի խնդրի առիթով մտքերի փոխանակութիւնը շարունակվում է։ Թիւրք ներկայացուցիչները պնդում են, թէ անհրաժեշտ է արգելք լինել Կ. Պոլիսը գրաւելուն, եթէ Եւրոպան կամենում է խափանել կոտորածը։

Մի քանի պետութիւններ բողոքեցին, որ Թիւրքիան մտադիր է աւելացնել մաքսային տուրքերը։

—

(Լրագիրներից)

Ֆրանսիան և Անգլիան նախազգուշացրին Ֆէրդինանդ Թագաւորին, որ Պօլիսը լիովին գրաւելը նրանք թոյլ չեն տայ և անգամ նրա ժամանակաւոր գրաւումը կը յարուցէ նրանց դժգոհութիւնը։ Սակայն բօլգարները վճռել են, ինչ էլ որ լինի, մտնել Կ. Պօլիս և մնալ այնտեղ մինչև պատերազմի վերջը։ Միւս կողմից՝ բօլգարները ասում են, որ եթէ իրանք էլ չը մտնեն Պօլիս, նրանք թոյլ չեն տայ, որ նա մնայ դարձեալ Թիւրքերի ձեռքում։

—

Թիւրքաց պետական գանձատունը ևս ապահովութեան համար փոխադրվեց Փոքր-Ասիա։

—

Ֆրանսիան, Անգլիան և Ռուսաստանը, լուրերի համաձայն, վճռել են չը գիջել Աւստրիային բալկանեան գործերում։

—

Աւստրիան մեծաքանակ զօրքեր է ուղարկել սերբիական սահմանագլուխը։

—

Ռումինիան պատերազմական պատրաստութիւնները շարունակում է տենդային կերպով։

—

Սօֆիայից տեղեկացնում են, որ մակեդօնական պարագլուխ Սանդանսկին իր ադիւտանտի հետ անցել է Թիւրքերի կողմը և Սալօնիկում բաշիբօզուկների հրամանատար է կարգվել։

—

Երբ էքս-սուլթան Աբդուլ-Համիդին Կ. Պօլիս բերին գերմանական շոգենաւով, նախկին սուլթանը նաւապետից ուզեց տեղեկանալ դէպքերի մասին. Նաւապետը սկսեց պատմել նրան բալկանեան պատերազմի մասին. Այդ նկատեց Թիւրքաց պահակախմբի պետը և անմիջապէս արգելեց Աբդուլ-Համիդին խօսել նաւապետի հետ։

—

Բալկանեան դաշնակից պետութիւնները մի անգամ ևս վաւերացրին իրանց վճիռը՝ ոչ մի կերպ չը հրաժարվել իրանց նուաճած երկիրներից, չը նայած Եւրոպայի ազդու միջոցներին։

—

Աթէնքը ցնծում է. ամենուրեք ծածանվում են դրօշակներ և հրավառութիւն է։ Երգվում են ազգային երգեր. եկեղեցիների զանգերը ղօղանջում են։ Եկեղեցական Թափօրներ են։

—

Ռուս օդագնաց Եֆիմօվը կարևոր ծառայութիւններ է ցոյց տալիս բօլգար զօրքին պատերազմի դաշտում տեղեկնաալով Թշնամու շարժումների մասին։

—

Սենսացիօն լուրերը չեն դադարում. օրինակ՝ ասում են, որ Թիւրքերը հրդեհելու են ամբողջ Կ. Պօլիսը, որպէսզի բօլգարները չը տիրանան նրան, ճիշդ այնպէս, ինչպէս ռուսները այրեցին Մօսկվան 1812 Թւին։

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ-ԹԻՒՐՔԵՐԻ ԹԵՐԹԸ ՖՕՆ-ԴԷՐ-ԳՕԼՑԻ ՍԻՍՏԵՄԻ ՄԱՍԻՆ

Պատերազմի ժամանակ Թիւրքիայում երևան եկաւ նկատելի շրջադարձ Գերմանիայից դէպի Անգլիայի կողմը, որի մասին գերմանական մամուլը քանիցս գանգատվել է, ասելով, որ բալկանական ներկայ ճգնաժամում տապալվեց թէ գերմանական քաղաքականութիւնը, թէ գերմանական ռազմական արուեստը։

Գերմանական ռազմագիտութեան վրա Թիւրքերն այս բօպէիս կատաղի յարձակումներ են թափում. նախ և առաջ, Ֆօն-Դէր-Գօլցի՝ Թիւրքիային սովորեցրած գերմանական ձևին, գերմանական մարզիչներին և գերմանական սպառազինման եղանակին են վերագրում իրանց կրած վերջին պարտութիւնները։

Երիտասարդ-թիւրքական «Ժէօն-Թիւրք» թերթը գրում է թէ՝ «կարծեօք հիմա արդէն ժամանակ է մեր հայրենիքի վրա թափված ցաւալի դէպքերից օգուտ քաղելու, դաս վերցնելու։ Ֆօն-Դէր-Գօլցի այնքան փառաբանված զինուորական կազմակերպութիւնն ու պրուսական մարզիչները գլխովին պարտութիւն կրեցին։ Այդ կազմակերպութեան տապալման պատճառն այն էր, որ նա օսմանեան զինուորի բնաւորութեանն ամենևին չէր համապատասխանում, այլ և այն, որ հէնց ինքն այնքան էլ մի կատարեալ ձև չէր ներկայացնում, ինչպէս թղթի վրա գծում, պատկերացնում էին։ Ի մեծ դժբաղդութիւն մեր հայրենիքի՝ Գերմանիայի բարեկամութեանը, նրա խորհուրդներին, նրա մարզիչներին և նրա պատերազմական նիւթերին չափազանց մեծ հաւատ ու վստահութիւն ընծայելու մասին մեր արած պնդումներն արդէն հաստատվեցին. Կրուպպի թնդանօթների վատ յատկութիւնն էր պատճառը, որ մեր արտիլէրիային Կրէզօյի գործարանների թնդանօթները կատարեալ ջախջախման հասցրին։ Այո, գերմանական կայսրի հպատակների՝ մեր հայրենիքի վրա ունեցած կործանարար ազդեցութիւնն ամեն կէտերում նա լիովին երևան եկաւ»։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

29 հոկտեմբերի

Սալալ.—Պաշտօնական. «Գահաժառանգի առողջութիւնը լաւանալուց յետոյ հոկտ. 24-ին սկսվեցին մի շարք Բարձրագոյն ուսեր Սկերնէվիցայի շրջակայքում»։

—

Պետերբուրգ.—Միտրօպօլիտի տաքութիւնն է 38,2, զարկերակը տատանվում է 64—102-ի միջև, ժամանակ առժամանակ անկանօն։

—

Հաագա.—Ռուս-Թիւրքական միջնորդ դատարանը, սկզբունքով ընդունելով Թիւրքիայի պատասխանատուութիւնը 1877 թ. ռուսահպատակների վնասների տոկոսիքը տալու նկատմամբ, մերժեց տոկոսների վճարումը, ի նկատի ունենալով որ Ռուսաստանը 1891 թ. հրաժարվեց դնել այդօրինակ պահանջ։

—

Բերլին.—Հաղորդում են Կալկաթայից, որ ազդեցիկ հնդիկ-մահմեդականների բազմամարդ ժողովը մտադիր է բօյկօտ յայտարարել եւրօպական ապրանքներին, առանձնապէս անգլիական ապրանքներին, իբրև բողոք Անգլիայի և միւս եւրօպական պետութիւնների թշնամական վերաբերմունքին դէպի Թիւրքիան։ Հնդիկների պարագլուխը նախազգուշացնում է Եւրօպային, որ նա իր վարմունքով կարող է յարուցել մահմէդականների պատերազմ։

—

Լօնդօն.—«Վէստմինստէր-Գազէտը» գրում է. «Մենք չենք կամենում փոքրացնել աւստրօ-ունգարական հարցի նշանակութիւնը. սակայն այն միտքը, որ Աւստրիան այդ առիթով կուի բռնվի Ռուսաստանի հետ և ստիպէ եռապետեան դաշնակցութեան միացած անդամներին մասնակցել, մեզ ծիծաղելի է թւում։ Աւստրիան մինչև օրս իրան պահել է կօրրէկտ միանգամայն և համբերատար, սակայն ալբանական հարցը այն աստիճան կարևոր է Աւստրիայի և Իտալիայի համար, որ չի կարելի սպասել, որպէսզի սերբիական տեսակէտը համարվի վերջնական, բայց և այնպէս կարևոր է Եւրօպայի համար, որպէսզի Աւստրիան պատերազմից յետոյ չը դառնայ Մակեդօնիայի փոխարէն մերձաւոր արևելեան հաւասարութեան իքս։»

—

Բերլին.—Այստեղ ոչինչ յայտնի չէ, թէ Թիւրքիան միջնորդութեան մասին իր խնդիրը ուղղել է բալկանեան չորս պետութիւններին։

—

Նէապօլ.—Իտալական թագուհին այսօր դիտեց նաւատորմը։

—

Պէկին.—Ռուս-մօնղօլական համաձայնութեան առիթով հանրապետութեան նախագահի մօտ կայացաւ երկարատև խորհրդակցութիւն։ Լուրերի համաձայն՝ վճռված է չը ճանաչել համաձայնութիւնը և ձեռք բերել վերստին Խալխը Չինաստանի համար զէնքի ոյժով։

—

Նոր-Օրլէան.—Եազու կայարանում Միսիսիպիի հովտում երկու գնացքների ընդհարումից սպանվեցին 20, վիրաւորվեցին 50 մարդ։

ԹԷՀՐԱՆԻ ՀԱՅԵՐԸ

—

«Кавказъ» թերթի մէջ տպված է մի նամակ Թէհրանից, Կ. Ս. ստորագրութեամբ, որի մէջ յօդուածագիրը խօսում է Թէհրանի հայերի և գլխաւորապէս դաշնակցականների անկօրրեկտ վարմունքի մասին դէպի պարսից կառավարութիւնը։

Խօսելով այն մասին, որ բախտախնդիր ձիաւորները օգուտ են քաղում երկրի այժմեան անիշխանական դրութիւնից իրանց անձնական շահերի համար, յօդուածագիրը ասում է.

«Առաջները շատ լաւ չահվում էին դեմօկրատները, կովկասցիներն ու հայերը։

«Եփրեմի օգնական Ջօհրաբ-խանը շատ պէց Եւրօպա գնալ, իր անցաթղթի համար բաւականին խոշոր կաշառք վճարելով։ Ջօհրաբ-խանը, որ պարսկական ժանդարմերիայի նախկին գլխաւորն է եղել, ուշադրութիւն էր գրաւում իր զինուորական կրթութեամբ, այնպէս որ նոյնիսկ լուր էր պտտում այն մասին, թէ նա պարսկահայ չէ, այլ ռուսական ամբաձիգ զօրքի պահեստի օֆիցեր է։ Հիմա բանից երևում է, որ նա համադանցի է եղել, և գրասենեակներից մէկում մեքրօղի պաշտօն է կատարել։ Լուրերին նայած՝ կարճ ժամանակով ոստիկանական խոշոր պաշտօնի մէջ լինելով, այնտեղից դուրս է բերել մի քանի տասնեակ հազար թուման. այդ գումարի մի մասը կազմվել է պետական 300 հրացանի վաճառումից։ Անա թէհրանեան լուրերը այդ պարոնի ծառայական գործունէութեան համադումարի մասին։

«Լաւ լուրեր չեն պտտում նաև հանգուցեալ Եփրեմի մասին։ Կարևոր է ասել, որ այդ լուրի հաստատում գտնելուն նպաստում է հանգուցեալի այրին։ Եւրօպայում եթէ գեներալի կինը իր ամուսնու կենդանութեան ժամանակ ապրել է գեղեցիկ տան մէջ և շրջել հրաշալի կառքով, տասնեակ տարիներ ծառայած ամուսնու մահից յետոյ՝ նա սովորաբար տեղափոխվում է աւելի համեստ բնակարան և շրջում է սովորական կառքով կամ թէ տրամվայով։ Բանից երևում է, որ յեղափոխութեան գեներալների դրութիւնը այդպէս չէ։ Ինչպէս պատմում են, Եփրեմի կինը, որ ինքնըստինքեան մի խեղճ կին է, սալմաստեցի անկիրթ հայուհի, ամուսնու մահից յետոյ Եւրօպայից վերադառնալով՝ վարձել է նոյն այն տունը և առաջվայ պէս նրան կարելի է նստած տեսնել սեփական լանդօյում, ժանդարմն էլ կառապանի կողքին բազմեցրած։ Պէտք է այն էլ յիշել, որ տեղական հայերից յարգված այդ տիկինը իրան պահում է մեծ արժանապատուութեամբ և ազգի սև գլխարկով թաղում է իսկական գեներալուհու տպաւորութիւն։

«Այնքան էլ գեղեցիկ դեր չէ կատարել նաև տեղական քաղաքական գործիչ Միրզայեանը, որը բաւականին խոշոր գումար է ստացել ագիտացիա անելու համար, գնացել է Համադան մուջթահիդներին համոզելու, որպէսզի նրանք կառավարութեան դէմ թշնամական դիրք չը բռնեն, իսկ վերջում երևաց, որ ինքը պետութեանը ուլտիմատում առաջադրող կուսակցութեան կողմնակից է եղել։ Համախոհների այդօրինակ վարմունքը նշանաւոր չափով վարկաբեկեց տեղական հայկական խմբակին և, ինչպէս ասում են, հայկական գլխաւոր կօմիտէտը խիստ անբաւական է Դաշնակցութեան տեղական ճիւղից, որի գլխաւոր ղեկավարները համարվում են Թումանեանցը, Միրզայեանցը և Ստեփանեանցը։

«Այսպէս թէ այնպէս, հայերը գործնական մարդիկ են, ուստի և բնական է, որ նրանք մօմենտից օգտվէին միանգամայն նպատակայարմար կերպով, յարմարվելով տեղական աւանդական պայմաններին»։

Առաջ բերելով «Кавказъ» լրագրի այս յօդուածը, պէտք է ասենք, որ մեզ անհաւատալի է թւում, թէ Ց. Միրզայեանցը ընդունակ լինէր այդպիսի ազգ վարմունքի։

Ց. Միրզայեանցը, ճիշդ է, դաշնակցական է, և նոյն իսկ Դաշնակցութեան լիդէրներից մինը, բայց մենք նրան ճանաչել ենք իբրև մի ազնիւ և գաղափարական գործիչ —աւաղ, այնքան հազուագիւտ դաշնակցականների մէջ—և չենք կարծում, որ նա, ստանալով պարսից կառավարութիւնից մի նշանաւոր գումար, գործելու համար սահմանադրական բէժիմի հակառակորդների դէմ, անցնէր այդ հակառակորդների կողմը։ Ապա մեզ թւում է, որ ռուս լրագիրը դասելով Թումանեանցին Դաշնակցութեան կօմիտէտի անդամների շարքում՝ սխալվում է։ Սխալն երևի առաջ է եկել նրանից, որ Թումանեանների առևտրական տան մէջ ծառայող Ալէքսան-խան Թունեանցը ընդունվել է Թումանեանցի տեղ, իսկ Թունեանցը յայտնի է իբրև դաշնակցական։

Ցամենայն դէպս, Թումանեանց տան վրա ընկնում է որոշ արատ և պատասխանատուութիւն, քանի որ Թունեանցը իրանց տան կառավարիչն ու ներկայացուցիչն է Թէհրանում։

Հ. Ա.

ՊԱՐՍԿԱ-ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ԹԵՄԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋԸ

I

Նոր-Ջուղա, 10 հոկտ.

Այվատեան արքեպիսկոպոսի դէմ կատարված ցոյցից յետոյ, Ջուղան ընկաւ մի աննորմալ վիճակի մէջ։ Մի կողմից հանգ. Իզմիրլեան կաթողիկոսի մահվամբ յետաձգվում էր Այվատեանի գնալը, միւս կողմից՝ դաշնակցականները իրանց գոհի դիրքը բարձրացնելու և պատիւը վերականգնելու նորանոր փորձեր էին անում, իսկ հասարակութիւնը արհամարհանքով և վերին աստիճանի անտարբերութեամբ վերաբերվում էր դէպի վանքը և առհասարակ բոլոր ազգային հաստատութիւններն ու նրանց շուրջը պտտվող գործերը։

Անա այսպէս էր իրերի դրութիւնը, երբ ապրիլ ամսի հետ հեռագիր ստացվեց Էջմիածնից, որով Այվատեանը հրաւիրվում էր մասնակցելու Վեհափառի օծման հանդէսին։ Թէև ամեն հանգիտաղի խաբում էր Այվատեանը ասելով «Այս մեծ պատիւ է Պարսկա Հնդկաստանի թեմին, որ ձեր առաջնորդն հրաւիրվում է մասնակցելու օծման հանդէսին», և գնալու օրն էլ ժողովրդին ասում՝ «Շուտ կուգամ, երկու ամսէն ետքը կուգամ, կուգամ», սակայն խորապէս համոզված էր ինքը, որ այս հրաւէրը «պատւի խնդիր» չէ, այլ ընդմիշտ հեռացվելու սիրելի Պարսկա-Հնդկաստանի թեմից։

Ինչ որ է, գնալու օրերը դաշնակցականները այլ ևս բաւական համարելով դժբաղդ Այվատեանի անունը բացարձակ կերպով կապել Դաշնակցութեան հետ՝ դիմեցին խուլիգանային գործունէութեան. իրանք հեռու կանգնեցին և իրանց ազէնտ՝ Բալանթար Կարապետի տեղը՝ այս անգամ առաջ քաշեցին Այվատեանով շահագրգռված մի Սարգիս-խանի, որ հասարակական (!!?) ժողով գումարելով իր տան մէջ՝ հաւաքեց 60-ի չափ ամեն տիպի ու հասակի մարդիկ և մի թուղթ խմբագրելով յանձնեց երկու շրջանների և մի տիրացուի՝ ընկնել փողոցները և ստորագրութիւն հաւաքել, որպէսզի Էջմիածին հեռագրվի, որ եթէ Այվատեանը հեռանայ Նոր-Ջուղայից, ամբողջ Պարսկաստանը տակն ու վրա կը լինի։ Հեռագիրը խփվեց, բայց մնաց անպատասխան ու անհետևանք, և Այվատեանը իր «ճարտարապետ» եղբայր Մկրտիչ-աղայի հետ հեռացաւ իր աթոռանիստ Նոր-Ջուղայից ի մեծ վիշտ իր սիրելի խմբակի։

Գնալուց յետոյ անցաւ չորս ամիս, մինչև անցած շաբաթ Վեհափառից մի կոնդակ ստացվեց առաջնորդական խորհրդարանում, այդ կոնդակը յայտնում է, թէ Այվատեանը հրաժարեցված է Պարսկա-Հնդկաստանի թեմի առաջնորդութիւնից։ Միևնոյն կոնդակով Վեհափառը կարգադրում է, որ առաջնորդ. խորհրդարանը՝ վանքի միաբան և Փերիա ու Զարմանայ հայաբնակ գաւառների հոգևոր հովիւ հ. Եզնիկ վ. Երկաթակեցեանի նախագահութեամբ՝ վարէ թեմական բոլոր գործերը մինչև նոր առաջնորդի ընտրութիւն։

Խորհրդարանը մի տպված շրջաբերականով այս կոնդակի իմաստը յայտարարեց հասարակութեան ի գիտութիւն։ Այս քայլը դուր չեկաւ մեր դաշնակցականներին և ի դէմս նրանց շէֆերի՝ մի քանի օր եղաւ «կրճտել ատամանց»։

Շնորհակալութիւն Էջմիածնի կարգադրութեան համար, որ լաց նոր-ջուղայեցիների բողոքը և ազատեց նրանց՝ ճնշող կօշմարից։ Բացի դրանից, վերականգնեց իր հոգևոր բարձրութեան վրա կանգնած, բայց դաշնակցական կուսակցութեան չը պատկանելուն պատճառով՝ Այվատեանի ճիրաններում զոհ դարձած Եզնիկ հայր-սուրբի պատիւը։

Նոր-Ջուղայեցի

ՆՈՐԻՑ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՐՈՒԱԾԸ ՆՈՐ ԵՆ ԶԳՈՒՄ

—

Լինում են դէպքեր, որոնք լախտի ծանր հարուածի ազդեցութիւն գործելով անհատի վրա՝ թմրացնում, ընդարմացնում են, շշմեցնում են նրան այնպէս, որ նա չէ զգում առաջին վայրկեանին հարուածը, իսկ յետոյ, երբ քիչ-քիչ սթափվում է, նոր զգում է հարուածից սաստիկ ցաւ։ Այդպիսի դրութեան մէջ է ընկել «Հօրիզօն» թերթը, իսկական հայ խուլիգանների օրգանը։

Պետական Դումայի հայ պատգամաւորի ընտրութիւնը կատարվեց Գանձակում հոկտեմբերի 20-ին։ Նա իր հետևանքով լախտի ծանր հարուածի նման այնքան շշմեցրեց «Հօրիզօնին», որ սա սթափվել կարողացաւ միայն հոկտ. 26-ին, ամբողջ 7 օր յետոյ, և զգաց սոսկալի ցաւը։ Եւ ահա նա սկսեց 3 օր իրար վրա («Հօրիզօն» №№ 236, 237, 238) իսկական հայ խուլիգանների օրգանին վայել ձևով պոռալ ու գոչել և իր ամբողջ ապենալը շարժման մէջ դնել «Մշակի», Հ. Առաքելեանի, Մ. Պապաջանեանի և Ց. Սաղաթելեանի դէմ, դուրս քաշելով պանդան մութ և խաւար անկիւններում վխտացող զեռուններին—Թ. Թադէոսեանին՝ Վաղարշապատից, Հ. Աւագեանին, Ս. Ասատրեանին, Աբ. Աբրահամեանին, Գր. Ցարութիւնեանին, Աթ. Մկրտչեանին, Ադամ Տէրեանին՝ Ղազվինից, կամ գուցէ իրա «Հօրիզօնի» օջախից։

Ի՞նչ է ասում իսկական հայ խուլիգանների օրգանը։ Նոյն երգն է երգում, ինչ որ միշտ երգում է։ «Մշակը» իսկական հայ մարդկանց օրգան է», «Մշակը» ձախ կադէտներից թաւալգլոր ընկել է պրօգրեսիստների շարքը», «Հ. Առաքելեանը մատնութիւններ է անում», «Հ. Առաքելեան իսկական հայերի լրտես է», «նա չոյում է հայ հարուստների ինքնասիրութիւնը և նրանց միջոցով աշխատում է իր ընկած թերթի (խմա «Մշակի») վարկը գոնէ դրամով փրկել», «Մշակ» թերթը քիչ է կարդացվում», «իսկական հայերը, որոնք կազմում են «Մշակի» ճղճիմ բանակը, փարում են հարուստ հայերին, ինչպէս իսկական վրացիները փարում են իրանց թաւադներին ու ազնուականներին», «Закавказье», «Голосъ Кавказа» և «Մշակ» կազմում են եռեակ» և այլն։

Զը բաւականանալով այս մարգարիտներով, իսկական հայ խուլիգանների օրգան «Հօրիզօնը» յարձակվում է նաև «Закавказье» թերթի, Գ. Եւանգուլեանի, Մ. Պապաջանեանի և Ց. Սաղաթելեանի վրա։

Եւ այս ամենը միայն նրա համար, որ Պետական Դումայի հայ պատգամաւոր է ընտրվել Մ. Պապաջանեանը և ոչ «Հօրիզօնի» կանդիդատ Տ. Բէգզադեանը։ Ինչ ասել կուզի, որ այդ բանի մէջ ոտքով-գլխով, ըստ «Հօրիզօնի», մեղաւոր են Հ. Առաքելեանը և «Մշակը»։

Եւ որովհետև հայ պատգամաւոր է ընտրվել Մ. Պապաջանեանը և ոչ Տ. Բէգզադեանը, ուստի, ըստ «Հօրիզօնի» խուլիգանական լօգիկայի, նորընտիր պատգամաւոր Մ. Պապաջանեանը 1) «չէ կարող հայ ժողովրդի ներկայացուցիչ համարվել, ոչ ըստ ընտրութեան պայմանների և ոչ ևս ըստ իր աշխարհահայեացքի և պատրաստութեան», 2) «Նրա ընտրութիւնը արդիւնք է անդրկովկասեան ընտրական մեքենայութիւնների», որոնց, անշուշտ, սարքել է դարձեալ Հ. Առաքելեանը (տես, այս Հ. Առաքելեանը, որ ազդում է հօրիզօնականների վրա, ինչպէս կարմիր լաթը ցուլերի վրա), 3) Մ. Պապաջանեանը ընտրվել է միայն մի քուէի աւելութեամբ։

Ի՞նչ էք կարծում, ընթերցող, այս ամենը կը գրվէին, եթէ պատգամաւոր ընտրված լինէր Տ. Բէգզադեանը։ Ի հարկէ, ոչ. եթէ պատգամաւոր ընտրված լինէր «Հօրիզօնի» կանդիդատ Տ. Բէգզադեանը, այն ժամանակ, նա, անշուշտ, կը հռչակվէր իսկական ներկայացուցիչ հայ ժողովրդի թէ ըստ ընտրութեան պայմանների և թէ ըստ իր աշխարհահայեացքի և պատրաստութեան. Նրա ընտրութիւնը կը լինէր ոչ թէ արդիւնք ընտրական մեքենայութիւնների, այլ արդիւնք խորին գիտակցութեան պատուիրակների, և չը նայելով որ նա ընտրված կը լինէր ռուս պատուիրակների ձայների գերակշռութեամբ, նա այնու ամենայնիւ կը լինէր ներկայացուցիչ հայ ժողովրդի, նրան ընտրող պատուիրակները կը լինէին հայ ժողովրդի շահերի իսկական պաշտպաններ, մինչ Պապաջանեանին ընտրող 14 պատուիրակները հայ ժողովրդի հետ ոչ մի կապ չունեն, և այլ այսպիսի անհեթեթութիւններ, որ ասելու ընդունակ է միայն «Հօրիզօնը»։

Եւ ինչպէս չը զայրանայ, չը կատաղէ իսկական հայ խուլիգանների այդ օրգանը. ախր չէ՞ որ ընտրութիւնից մի քանի օր առաջ նա վստահ, որ իր կանդիդատ Տ. Բէգզադեանը ստանալու է 15 ձայն, խրախճան էր սարքել. ախր չէ՞ որ Ամերիկայի «Հայրենիք» թերթը յոխորտացել էր, թէ Դաշնակցութիւնը այնքան զօրեղ է ռուսահայերի մէջ, այնքան հզօր է նրա համայքը, որ Պետական Դումայի անդամ կընտրվի նա, ում կողմը կը լինի Դաշնակցութիւնը։ Այժմ մի՞թէ կարելի է տանել այդպիսի խայտառակութիւն, սկանդալ, որ Դաշնակցութեան միացած և՛ հօրիզօնականները, և՛ սօցիալ-դեմօկրատները, և այնու ամենայնիւ աջողութիւն չունեցան. հայ ժողովուրդը շատ որոշ կերպով ասաց. «Այլևս մեզ չէք խաբի. մենք ձեզ չենք ճանաչում»։

Հերքենք այժմ «Հօրիզօնի» այն առարկութիւնները, որոնցով ճգնում է ցոյց տալ, թէ Մ. Պապաջանեանը չէր կարող հայ ժողովրդի ներկայացուցիչ համարվել ոչ ըստ ընտրութեան պայմանների և ոչ ևս ըստ իր աշխարհահայեացքի։ Որ ընտրութեան պայմանները (այն է՝ յունիսի 3-ի օրէնքը) թոյլ չեն տալիս ժողովրդին լիովին արտայայտել իր ձայնը և կամքը՝ դա «Հօրիզօնից» առաջ յաճախ կրկնվել է. որ Պետական Դումայի հայ պատգամաւորը, ընտրութեան ներկայ պայմաններով, չէ կարող համարվել Կովկասի հայութեան լիակատար ներկայացուցիչ՝ այդ մենք «Հօրիզօնից» առաջ ասել ենք և ասել նոյնիսկ Գանձակի պատուիրակային ընտրողական ժողովում, հոկտ. 20-ին։ Բայց մի՞թէ այդ պայմանները նոյնը չէին լինի և Բէգզադեանի համար, եթէ, Տէր մի արասցէ, նա ընտրվէր. մի՞թէ նա, ընտրվելով նոյն պայմանների մէջ, այսինքն՝ երբ ընտրութեան մասնակցել են ամենաշատը՝ 10,000 հոգի, կը դառնար հայ ժողովրդի իսկական ներկայացուցիչ։ Ուրեմն, համեմատական չափ պէտք է վերցնել. ընտրված պատգամաւորը, այո, հայ ժողովրդի ամբողջական ներկայացուցիչ չէ, բայց նա ներկայացուցիչ է որոշ չափով, այն չափով, ինչքան թոյլ է տալիս յունիսի 3-ի օրէնքը։ Եւ այդ դէպքում, պրօգրէսիստների կանդիդատ՝ Մ. Պապաջանեանը կամ Ց. Սաղաթելեանը (երկուսն ևս կանդիդատներ էին) աւելի շուտ կարող էին համարվել հայ ժողովրդի ներկայացուցիչ, քան Տ. Բէգզադեանը, որը, եթէ ընտրվէր, պէտք է ընտրվէր ռուս պատուիրակների ձայների առաւելութեամբ, ուրեմն ոչ հայ պատուիրակների ձայների առաւելութեամբ։ Տ. Բէգզադեան ստացաւ 11 ձայն, որից 3-ը ռուս պատուիրակների ձայնը. ուրեմն նա ունէր միայն 8 հայ պատուիրակների ձայն, մինչ Մ. Պապաջանեան ստացաւ 14, իսկ Ց. Սաղաթելեան 13 զուտ հայ պատուիրակների ձայն։ Տարբերութիւնը շատ մեծ է և ցոյց է տալիս, թէ հայ ժողովրդի աշխարհահայեացքը պրօգրէսիստների աշխարհահայեացքի կողմն է. ուրեմն, զարմանալ, որոշ չափով, Մ. Պապաջանեան հայ ժողովրդի ներկայացուցիչ է ըստ աշխարհահայեացքի։ Եւ անհեթեթութիւն կը լինէր ասել, նոյնիսկ եթէ ընտրված լինէր Տ. Բէգզադեանը ռուս բանւորների աջակցութեամբ, թէ հայ ժողովրդի, մանաւանդ գիւղացի հայ ժողովրդի աշխարհահայեացքը աւելի ձախ է, քան պրօգրէսիստների աշխարհահայեացքը։ Այդպէս ասողը ցոյց է տալիս, որ բնաւ ծանօթ չէ հայ ժողովրդի հետ։

Եթէ, ըստ «Հօրիզօնի», Մ. Պապաջանեանը չէ կարող համարվել հայ ժողովրդի իսկական ներկայացուցիչ, որովհետև նրան ձայն են տուել հողագործների, յենգաւոր քաղաքացիների ներկայացուցիչները և գիւղական տանուտէրները, պէտք է ասենք, որ Տ. Բէգզադեանի ստացած 8 հայ ձայների մէջ կան նաև մի հողագործի, մի ցենզաւոր քաղաքացու և մի գիւղական տանուտէրի ձայներ. ուրեմն ինչպէս նա պէտք է համարձակէր ասել, թէ «ես ընտրված եմ բուն հայ աշխատաւոր ժողովրդի քուէով»։ Վերջապէս, ծաղրելի է ասել, թէ Տ. Բէգզադեանը կարող էր աւելի լաւ պաշտպան լինել հայ աշխատաւոր, գիւղացիական ժողովրդի շահերի, քան Մ. Պապաջանեանը։ Վերջինս, իբրև ազատ պրօֆէսիայի տէր, իբրև իրաւագէտ, իբրև հասարակական և ազգային գործիչ, որ առիթներ է ունեցել շփվել և հայ գիւղացի ազգաբնակութեան հետ, աւելի շուտ կարող է համարվել պաշտպան և հոգատար հայ աշխատաւոր, շինական ժողովրդի, քան Տ. Բէգզադեանը, որ իր պաշտօնով, իր կենցաղով հանդիսանում է հակառակորդ բանւորական և աշխատաւոր ժողովրդի շահերի։ Մի մարդ, որ ստանում է տասնեակ հազար ռուբլի, որ իբրև վարձկան կառավարիչ կապիտալիստների հանքերի՝ հանդիսանում է «խօզէյինի» դերում հանդէպ բանւորների, ուրեմն, ըստ սօց.-դեմօկրատների, հանդիսանում է կեղեքիչ և հարստահարիչ բանւորների, վայելելով նրանց ճակատի ղառն քրտինքի և կոշտ ձեռների արդիւնքը, այդպիսի մարդը, եթէ ցոյց է տալիս իրան պաշտպան բանւորական շահերի, անկասկած, խաբէութիւն է գործում. նրա վարած կեանքը բոլորովին հակառակն է խօսում։ Այդ հշմարտութիւնն էր, որ ես պատուիրակների ժողովում ասացի ռուս բանւորներին։

Ուրեմն՝ եթէ ընտրական ներկայ պայմանների մէջ Պետական Դումայի հայ պատգամաւորը կարող է որոշ չափով համարվել ներկայացուցիչ Անդրկովկասի հայ ազգաբնակութեան, այդ ներկայացուցիչը առմենամեծ իրաւունքով է պրօգրէսիստների կանդիդատ Մ. Պապաջանեանը, իսկ Տ. Բէգզադեանը, եթէ նոյնիսկ ընտրվէր, զրկված կը լինէր այդ իրաւունքից վերոյիշեալ պատճառներով, ինչպէս և չէր կարող բնաւ համարվել աշխատաւոր ժողովրդի շահերի անկեղծ պաշտպան հէնց իր կենցաղով և պարագաներով։

Այժմ մի քանի խօսք «Հօրիզօնի» միւս քսութիւնների մասին։

Ով ով, բայց «Հօրիզօնը» բնաւ չը պէտք է համարձակի խօսել այն մասին, թէ «Մշակը» իր գոյութիւնը պահպանում է հայ հարուստների օգնութեամբ։ «Մշակը» իր գոյութիւնը պահպանում է հայ ժողովրդի օգնութեամբ, որի մէջ մտնում են և հարուստները, և վաճառականները, և արհեստաւորները, և գիւղացիները։ Բայց «Հօրիզօնը» ամենքի աչքի առաջ իր ճղճիմ գոյութիւնը պահպանում էր բաքուեցի մի հայ կապիտալիստի նպաստով և նրա խմբագիրները՝ առանց քաշվելու՝ առաւօտից մինչև երեկոյ այդ կապիտալիստի խոհանոցումն էին անց կացնում իրանց ժամերը. Ամենքին յայտնի է, որ եթէ չը լինէր այդ նպաստը, «Հօրիզօնը» վաղուց դադարած կը լինէր։ Նոյնիսկ այսօր ոչ մի կասկած չը կայ, որ նա իր թշուառ գոյութիւնը պահպանում է դարձեալ հայ հարուստներից և սրանից-նրանից գզլած փողերով։

Գալով Թ. Թադէոսեան կոչվածի նամակին, պէտք է յիշեցնենք միայն մեր ընթերցողներին, թէ ով է այդ խայտառակ պարոնը։ Նա Էջմիածնի վանական խցերի այն պնակալէզն է, որ ինքն իրան խայտառակեց, ինքն իրան բանեց ստութեան մէջ և այդ խայտառակութիւնից յետոյ ղատապարտել էր իրան երկար լռութեան։ Այժմ, երևի կարծելով թէ խայտառակութիւնը մոռացված կը լինի, նորից յիշեցնել է տալիս իր խայտառակված գոյութիւնը։ Այդ ստախօսը մի յոխորտական բաց նամակ էր ուղղել Բագրատ վարդապետին՝ հրաւիրելով նրան հաստատել իր ասածը Պալաքեան վարդապետի միասխայի մասին։ Բագրատ վարդապետ լռութիւն պահեց, չը պատասխանեց, որով Թ. Թադէոսեան կործանվեց։ Մի ուրիշը, որ ունենար խղճի և ամօթի ամենադոյզն զգացումն, տեսնելով որ իր զրպարտութիւնը չը հաստատվեց, կամ կը զղջար, կամ կը լռէր. բայց, երևի, խիղճը, ամօթը Թ. Թադէոսեանների պէս պարարածների համար չէ. նա նորից կը գնայ խուցերը, վա-

նականների խոհանոցները կայացնել նորից իր ստախօսական բնագրին յագուրդ տալու համար։

Ինչ վերաբերում է Ղազվինի խուլիգան-դաշնակցականներին, մենք կասենք, որ ամեն մի ոճրագործ սրիկայ երբ տեսնում է իր արարքը, իր ոճիրները մերկացված, արդարադատութեան առանին յանձնված, նա միշտ մերկացնողին համարում է մատնիչ։ Բայց սրիկաների կարծիքի վրա ուշադրութիւն դարձնելը ոչ մի օրինաւոր մարդու համար ոչ միայն պարտադիր չէ, այլ և ուղղակի յանցանք։ Եթէ Թաւրիզում դաշնակցականների ձեռքով գործված ոճիրների վրայից մենք բարձրացնելով վարագոյրի միայն մի փոքր անկիւնը՝ կարողացել ենք Ղազվինի նրանց ընկերների վայրոյթը առաջ բերել, ինչպէս պէտք է գոռան նրանք, երբ մենք մեր յիշողութիւնների շարունակութեան մէջ ամբողջ վարագոյրը բարձրացնենք։

Ոչ թէ նրանք են մատնութիւններ կատարում, որոնք մերկացնում են ոճրագործութիւնները, ժողովրդական ցեցերի յանցաւոր սխրագործութիւնները, այլ նրանք, որոնք ամենասուրբ և վեհ գաղափարները պղծում են և նրանց դիմակի տակ ամեն տեսակ կեղտոտութիւններ և ոճիրներ գործում, սպանում ժողովրդի բարոյականը։

Ահա մեր պատասխանը «Հօրիզոնի» վերջին երեք համարներում տպված խուլիգանական յօդուածների դէմ։

Հ. Առաքելեան

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՖՈՆԴԸ ՊԷՏՔ Է ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԼԻՆԻ

Հայ գրերի գիւտի և հայ տպագրութեան յօբելեանը յաւերժացնելու նպատակով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը որոշել է հիմնել դպրոցական ֆոնդ։

Եղիշէ աւ. քահ. Գեղամեան «Հովիւ» շաբաթաթերթի մէջ (№ 42) խօսելով «Մշակի» № 234-ում տպված «Մեսրոպեան յուշարձան» իմ յօդուածի մասին, որի մէջ այն միտքն է յայտնված, թէ դպրոցական ֆոնդից պէտք է օգտվեն Թիւրքիայի և Պարսկաստանի հայ դպրոցներն էլ, հարց է տալիս, թէ «ո՞վ որոշեց և երբ, որ դպրոցական ֆոնդը այժմեանից միջազգային բնաւորութիւն ստանայ»։

Նախ, ոչ ոք չէ որոշել, որ դպրոցական ֆոնդը միջազգային լինի։ Այդպիսի բան ոչ ոքի մտքից չէ անցել։ Անշուշտ, հայր Գեղամեան կամ սխալվել է, կամ չէ հասկանում միջազգային խօսքի նշանակութիւնը։ Երևի նա կամեցել է ասել համազգային, իսկ միջազգային և համազգային բառերը բաւական տարբեր են իրարից։

Մենք առաջարկել ենք և առաջարկում ենք, որ դպրոցական ֆոնդը լինի համազգային այն պատճառով, որ 1) ինքն Էջմիածնի Ցօբել. Ցանձնաժողովը ծրագրել է համազգային դպրոցական ֆոնդ, ինչպէս տպված է «Արարատի» մէջ և Կաթողիկոսն էլ հաստատել է այդ որոշումը. 2) յօբելեանը լինելով համազգային, նրան յաւերժացնող ակտն էլ պէտք է լինի համազգային։

Հայր Գեղամեան թէև այնպէս է ցոյց տալիս, որ ինքն հակառակ չէ համազգային դպրոցական ֆոնդին և իբրև ապացոյց առաջ է բերում այն հանգամանքը, որ 1881 թ. ի վեր Միացեալ Ընկերութեան պատուաւոր անդամ է, բայց գործնականին մէջ նա իր այդպիսի կասկածներով չլատում է ջանքերն այն մարդկանց, որոնք աշխատում են յօգուտ Թիւրքահայերի դպրոցական գործի։

Ապա հ. Գեղամեան մեզ համար բոլորովին անակնկալ մի յայտնագործութիւն էլ անում է։

Ցիշեցնելով, որ 1884 թ. մենք մի բրօշիւրով յորդորում էինք հայ հարուստներին գնել Գ. Արծրունու քարվանսարան և նուիրել Էջմիածնին, Ներսէս Վարժապետեանի կաթողիկոս ընտրվելու առիթով, նա ասում է, թէ իբր այդ մեր առաջարկը պատճառ դարձաւ Ներսէս պատրիարքի մահը փութացնելուն։ Առաջին անգամն ենք լսում այդպիսի բան։ Նախ, Գր. Արծրունու քարվանսարան, որ այժմ ծառայում է վրացիների համար եկամտի անսպառ աղբիւր և արժէ միլիոններ, 1884 թ., երբ մենք յորդորում էինք հայ հարուստներին գնել և նուիրել Էջմիածնին կուլտուրական նպատակների համար, կարելի էր ազատել աճուրդից ոչ թէ 600,000 ր. տալով, ինչպէս հ. Գեղամեանն է ասում, այլ միայն մօտ 50,000 ր. տալով։ Հայ հարուստները խնայեցին այդ չնչին գումարը և միլիոններ արժող կալուածքը ընկաւ օտարների ձեռքը։ Երկրորդ. մենք չենք կարողանում հասկանալ, ինչու այդ քարվանսարան աճուրդից ազատելը և Էջմիածնին նուիրելը կարող էր արագացնել Ներսէս Վարժապետեանի մահը։

Արդեօք սա էլ մինը չէ այն բաղերից, որ հ. Գեղամեանը մի քանի ժամանակից ի վեր նոյն «Հովիւի» մէջ ներկայացնում է «Շնորհաւորանք» դիմակի տակ «Մշակի» և Գր. Արծրունու դէմ։

Հ. Ա.

ԹԻՖԼԻՍԻ ՎԵՐԱ ԹԱՂԻ ԱՄԵՆԱՄԵԾ ԿԱՐԻՔԸ

Դա ծխ. դպրոցի կարիքն է, որի գոյութեան անհրաժեշտութիւնը աւելի քան զգալի է, և որը մի անխուսափելի պահանջ պիտի լինի այդ թաղի ձեռնհաս հայերի համար։

Վերան քաղաքիս ամենամեծ թաղերից մէկն է, որի հետ կապված են Սաբուրթալու, Ախալքինի (նոր-չէն) և Վակէ կոչվող ծայրամասերը, ուր ապրում է մօտ 4—5 հազար հայ ազգաբնակութիւն, որի մեծամասնութիւնը չուել է զանազան ժամանակներում մերձակայ Ծղնէթ, Դիղոմ, Լիս, Վերձիս, Օքրոզանա և այլ և այլ հեռու և մօտիկ վրացախօս գիւղերից և նոյն իսկ գաւառական քաղաքներից։ Թիֆլիսը և սրա բազմազան կեանքն ու կուլտուրան Վերայի այդ բնակչութեան մտաւոր, բարոյական, լեզուի ու սովորութեան վրա ոչ մի բարերար ներգործութիւն չէ ունեցել, բացի այդ կեանքի բացասական կողմերը իւրացնելուց։

Սրանց խորին տգիտութիւնը, քար անտարբերութիւնն ու անհոգութիւնը դէպի ազգն ու ազգային կեանքը բնորոշելու համար, բաւական է յիշել բազմաթիւ դէպքերից միայն մի երկու նմուշ, որ լսել և ականատես եմ եղել անձամբ։

Նախորդ կաթողիկոսի ընտրութեան ժամանակ, երբ ծխականներին հրաւիրում էին ժողով, պատուիրակներ ընտրելու, նրանցից մէկը զարմացմամբ հարցնում է. «Գանա (մէթէ) Հայրիկը մեռել է, որ նոր հայրիկ էք ընտրում»...

Մի ուրիշը թէ ...«կաթողիկոսը ինչ ա»... Երբ նրան բացատրում են, աւելացնում է. «Եանի ժամի մարդ ա էլի»... Հասկացողներից շատերը ասում են. «Մենք ինչ գործ ունենք ժողովներում. դա ջահիլ-ջհուլի բան ա»... Իսկ մեծագոյն մասը լսել անգամ չլսում է և «սաքմէ արագած» (գործ չունենք) ասելով գնում են իրանց գործին։

Սակայն թէ ո՞րչափ և ո՞ր աստիճան հայ լեզուն, մայրենի այդ հարազատ լեզուն հայ ընտանիքից և հայ անուն կրող այդ մարդկանց բերաններից բացակայում է, բաւական է յիշել, որ այդ թաղի քահանաները եկեղեցական ծէսեր կատարելիս անգամ, ծէսերին ենթարկվող անձանց ստիպված են օտար լեզուով հասկացնելու նրանց փոխադարձ պարտաւորութիւնները։ Պարզ է, որ այդպիսի մի անգիտակ ու անտարբեր հանդէպ դէպի իր զաւակների կրթութիւնը, մանաւանդ մայրենի լեզուով, կը վերաբերվի սպանիչ անհոգութեամբ։

Չը կայ հայ դպրոց, որի շնորհիւ ընտանիքներում պատուաստվէին հայ լեզուի առաջին ծիլերը։ Իսկ քաղաքային միակ հայ դպրոցը 3—4 բաժանմունքով անկարող է բաւարարութիւն տալ հազարաւոր երկսեռ հայ երեխաների հոծ բազմութեանը։

Ահա դա է պատճառը, որ այդ բազմաթիւ աշակերտացուներից մեծագոյն մասը մնում է անդպրոց, որոնցից շատերը առանց գրի սեւն ու սպիտակը իմանալու ցրվում են զանազան գործարաններում, իրանց օրապահիկը հայթայթելու, խանութներում դուքնի աշկերտ դառնում և նոյնիսկ մնացած մի զգալի մասն էլ ենթարկվում է բառիս բուն նշանակութեամբ փողոցի կրթութեան ու դաստիարակութեան։ Այդպէս է եղել այդ քաղաքամասի անցեալ մատաղ սերունդը, որը ներկայիս հայրեր ու մայրեր են. այսպէս է և այժմեան մատաղ սերունդը, որ կոչված է ապագայի ծնողներ և հասարակութեան անդամներ դառնալու։

Հայ լեզուով մի օրինաւոր դպրոցն այս թաղի համար մի այնպիսի կարեւոր անհրաժեշտութիւն է, ինչպէս յուսակտուր հիւանդին հմուտ բժշկի կենսատու ճարը։

Տասն տարուց ի վեր ապրելով Վերայում, պաշտօնով կապված լինելով այդ թաղի հայ կեանքի հետ, խորապէս զգացել եմ այդ մեծ կարիքը և այդ կարիքը լրացնելու համար տարիների ընթացքում հրապարակով հրաւիրել եմ ձեռնհասների ուշադրութիւնը և աշխատել այդ թաղի Ս. Խաչ եկեղեցում մի շարք հոգաբարձական մարմինների ընտրութիւններ գլուխ բերել, դրանով գործի հակառակորդներին զօռ տուել իմ անձնական նիւթականն ու քաջալերութիւնը։

Սակայն հոգաբարձութիւններն եկել-անցել են Ղևտացու նման, և մատը մատին չեն խփել...

Այդ հսկայ կարիքը տակաւին մնում է կարիք, ձանձելով գործի ղեկավարներին, մանաւանդ ներկայ հոգաբարձութեան բարոյական պարտաւորութեան զգացումները։ Հոգաբարձուներն են՝ Մ. Զաչկեան, Լ. Ծրգնաւորեան և Շ. Զալինեան, որոնց ընտրութեան երկու տարին շուտով կը լրանայ. և սակայն նրանք այդ հարցի համար ոչ մի հող չեն պատրաստել, թէև բարի ցանկութեամբ են տոգորված եղել։

Սակայն վերջին ժամանակներս «Մշակի» աշխատակից բժ.-ուս. Վահան Մամիկոնեանը, երբև ծխական վերյիշեալ եկեղեցու, իր մի յօդուածով մտրակելով տիրող անտարբերութիւնն ու հոգաբարձական մարմնի ըստ երևոյթին անհոգութիւնը՝ ի գործ հրաւիրեց։

Այժմ հոգաբարձութիւնը, զգալով իր անխուսափելի պարտաւորութիւնը դէպի դպրոցը, աջակցութեամբ նորերս նշանակված Նիկողայոս քահանայի եռանդուն աշխատութեան, դպրոցի գոյութեան հարցը ձգտում է լուծել դրականապէս։

Այդ առիթով որոշումներ են եղել և պատշաճաւոր թոյլտուութիւնը ստացված է. որոշված է դպրոցի բացումը ոչ ուշ քան նոյեմբերի մէկը։

Սակայն պէտք է յիշել, որ դպրոցը պահպանելու համար չը կայ պատրաստի ոչ մի կոպէկ. միայն եղած են խոստումներ և ցանկութիւններ։ Ուստի պատիւ այն բոլոր անձանց, որոնք զանազան աշխատութեամբ ու աջակցութեամբ կը մօտենան այդ նուիրական գործին և կը նպաստեն Վերայի բնակիչների այդ ամենամեծ կարիքը լրացնելու։

Կար. Ղազարեան

ԱՆՄԱՀ ՄԱՐԴԸ

(Գրերի գիւտի 1500-ամեայ յօբելեանի առիթով)

Դա այն մարդն էր, որ ծնվել էր ոչ միայն մարդ լինելու, այլ լուսոյ մի կանթեղ, որի լոյսը պիտի տարածվէր և սփռվէր ամբողջ երկրագնդի երեսին, ուր ապրում է հայ մարդը։ Նա ծնվեց սոսկ մարդ, բայց դարձաւ կարապետն այն մեծ յեղաշրջման, որ մարդ ապրելու է ոչ միայն իր, այլ և ուրիշների համար։ Ժամանակն ու իր պարագաները դարձրին նրան ամենից գերագոյնը, որ եկաւ ընդմիշտ ծառայելու մի ազգութեան, որի հարազատ զաւակն էր։ Նա ըմբռնեց իր ժամանակի ոգին ու մտածեց այդ մասին, որի արգասիքն եղաւ գիրը։

Դառնանք ասկեղարի սկիզբը. մի մարդ է միայն ամբողջ հոգսերի մտածողը ասիական խաւար ու դժնդակ իրականութեան, ուր կորցրած իրական մետաղեայ զէնքը՝ կարօտ էր մտքի զէնքի, կռւելու յունաց և պարսից ազգագործական ընթացքի դէմ։ Նա յանձն առաւ կրել այն բոլոր ֆիզիքական ու հոգեկան զրկանքները, թէ ինչ է՝ մի ազգի գոյութեան ու լուսաւորութեան հիմն դնէ, որքան որ կ՚ուզեն փոթորիկներն ու ամպրոպները կուտակվեն նրա գլխին։ Դեռ մի դար էր անցել միայն այն օրից, երբ քրիստոնէութիւնը ճանաչվել էր պետական կրօն։ Այս ժամանակ էր, որ ազգի ցաւերով տարված մէկը՝ թողած վարչական պաշտօնը՝ ընդունում է կուսակրօնութիւն։ Դա երջանկայիշատակ ու մեծ ուսուցիչն բովանդակ Հայաստանի՝ անմահ Մեսրոպն էր։

Մտնելով հոգևորական սքեմի տակ, նրան տեսնում ենք անխոնջ մշակի դերում, քարոզչական ցուպը ձեռքին հայ ժողովրդի մէջ։ Նա տեսնում էր բազմատանջ ժողովրդի ցաւերն ու հոգսերը, թէ ինչպէս խեղճ ու տառապած, տգէտ ու հալածված, կեղեքված ու հիւծված՝ արտաքին ու ներքին թշնամիներից՝ հայ ժողովուրդը տնքում է ու այլասերվում օտարի ճնշման ներքոյ։ Եւ ահա այս պարագաներում Մեսրոպի միտքը յղանում է, թէ անհրաժեշտ է սեփական գիր ստեղծել և միանգամայն վերջ դնել այս անտանելի կացութեան. և որ ամենից էականն է՝ մի ազգի հիմնաքարը դնել ընդ միշտ ու լուսաւորութեան ճանապարհը բանալ, որ այդ ժամանակ Ցունաստանում հասել էր իր ծաղկման գագաթնակէտին, որից զուրկ էր հայ ազգը։ Այս իսկ մտքով Մաշտոց-Մեսրոպ սկսում է անդուլ աշխատանք, և վերջապէս նրա ջանքերը պսակվում են։

Մեսրոպ հոգու անհուն թափով ու եռանդով սկսում է դպրոցներ բանալ ս. Սահակի և Թագաւորի աջակցութեամբ։ Նա հարևանների կողմից հանդիպում է խոչընդոտների, բայց որպէս անյաղթելի՝ իր ուժեղ կամքով անցնում է առաջ։ Անցնում են դարեր, և ահա տեսնում ենք, թէ ինչպէս գրագիտութիւնը տարածվելով մինչև մեր օրերը ահագին յեղաշրջում է առաջ բերել։ Տեսնում ենք այժմ, թէ ինչպէս ազգը ուրախ է մի հատիկ մեծ ու անմահ մարդով։ Հայ ազգը այսօր երախտահատոյց լինելու համար տօնում է նրա գերագոյն մտքի արգասիքի 1500-ամեայ յօբելեանը մի այլ նոյնքան նշանակալից փակտորի՝ հայ տպագրութեան 400-ամեայ յօբելեանի հետ։

Անմահ Մեսրոպը մէկն էր ամենքի համար, որ ապրեց, գործեց և թողեց անմահ յիշատակ։

Գ. Տէր-Ցովհաննիսեան

Դիլիջան

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Աղքատութեան ճիրանում

Նոր-Բայազէտ, 23 հոկտ.

Հոկտեմբերի հէնց սկզբից եղանակները սկսեցին փոփոխական դառնալ մեզանում. հակառակ ամառվայ երկարատև երաշտութեան և չորային եղանակների, այժմ ամեն օր անձրևներ են տեղում կամ թէ օրամէջ՝ ձիւն, անձրև, ցուրտ, մրրկաբեր հողմունք, փոթորիկ և այլն։ Երբ տափարակներում անձրևներ են տեղում, սարերում ձիւն է գալիս։ Արդէն Գեղարքունեաց լեռնաշղթան ծածկված է ձիւնով, որը կամաց-կամաց ցածրանում է դէպի վար, դէպի բնակչութիւնը և դաշտերից դէպի տուն քշում բոլոր անասուններին։

Երկարատև ձմրան կօշմարը արդէն ճնշում է տեղական ազգաբնակութեան. ամեն ոք վառելիքի և իր ընտանիքի տարվայ պաշարը պատրաստելու համար է ձիգ թափում։ Մէկը ցան ու ցախ է գնում, միւսը ածուխ, կարտոֆիլ, կաղամբի և այլ նման պաշարեղէնների հոգսն է քաշում, երրորդը՝ իր ցորենն է աղում, չորրորդը՝ միւս պակասութիւնները ձեռք բերում և այլն։ Այդ բոլորը՝ լաւ և սովորական մեր բնակչութեան համար, որը այս նոյեմբերին սովորաբար իր ընտանեկան-տնտեսական դրութիւնն է ապահովում, որպէսզի ձմեռը դանէ դուռ չընկնի իր ուտեստի պաշարը պատրաստելու համար։ Այժմ կրկնում եմ, այդ լաւ է, երբ այդ գնումների համար փող կայ, իսկ երբ փող չը կայ, այդտեղ կօշմարն աւելի ճնշող է։ Մանաւանդ դժուար է աղքատ դասակարգի դրութիւնը. նա ոչ փող ունի, ոչ միջոց վերև յիշված պաշարները ձեռք բերելու համար, ուստի նրան աւելի է ճնշում փողի սղութիւնը, քան դաժան ձմրան ուրուականը, որ արդէն երևում է նրա ցուրտ խրճիթի երդիկի վրա։

Ցաւալի է և աւելի ճնշող այն հանգամանքը, որ այդ դասակարգը իր նիւթական կարողութեան հետ կորցրել է նաև անձնական հաւատարմութիւնը. նրան այլ ևս ոչ ոք չէ հաւատում. նա պարտ է շատերին և բոլորի մօտ «սև-երես», ուստի նրան այլ ևս ոչ ոք ապառիկ բաց չէ թողնում և ոչ մի լուցկի, քանի որ նա արդէն վաղուց յետէ խեղդված է հին ու նոր պարտքերով, որոնցից մի ելք անգամ չէ կարողանում գտնել, հետևապէս այդ դասակարգի մարդկանց այլ ևս ոչ ոք «ձեռք չի բռնելու», փող և պաշար չէ տալու իր մանր ճժերը քաղցից և ցրտից ազատելու համար...

Ուստի շատ բնական է, որ այդ աղքատ դասակարգին պատկանած ընտանիքները, որոնց թիւը հարիւրաւորներ են մեզանում, դատապարտված են իրանց սև օրը անցկացնել առաջիկայ ձմրան ընթացքում ամենադժնդակ կացութեան մէջ, քանի որ նրանք ամեն կողմից համակված են ամենաթշուառ դրութեամբ. երեխաները տկլոր, տառբոբիկ, անկուշտ փորով և այլ այսպիսի անմխիթար պայմաններով շրջապատված։

Ի՞նչ կը լինի այդպիսիների դրութիւնը առաջիկայում, դա ապագայի մութ հարցերից մէկն է, որի լուծումը կամ պատասխանը միայն իրան՝ Ալլահին է յայտնի։

Որսորդ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՏՕՆԻ ԱՐՁԱԳԱՆՔԸ ԳԱՒԱՌՈՒՄ

I

Սիմֆերոպոլ, 14 հոկտեմբերի

Ըստ Էջմիածնի Կենտ. Ցանձնաժողովի կարգադրութեան՝ ամսիս 13-ին տեղիս հայոց եկեղեցում Մեսրոպեան տառերի գիւտի 1500-ամեակի և տպագրութեան 400-ամեակի առիթով հոգեհանգիստ կատարվեց, իսկ 14-ին՝ հայրապետական մաղթանք։ Աւուր պատշաճի խօսեց ծխատէր Ե. ք. Նալբանդեանը։

Բագիկ

II

Մարաղա գիւղ (Ջիւանշիրի գ.), 13 հոկտ.

Այսօր մեր գիւղի եկեղեցում, հայ տպագրութեան 400-ամեակի և տառերի գիւտի 1500-ամեակի առիթով, ի յիշատակ հայ գրականութեան հանգուցեալ վաստակաւորների, հոգեհանգիստ կատարեց տեղիս ծխատէր քահանան։

Հոգեհանգստին ներկայ էր գիւղի ժողովուրդը։

Ա. Ցովակիմեան

III

Թէոդոսիա, 13 հոկտեմբերի

Թէոդոսիան էլ, որպէս մի հայկական գաղութ, յետ չը մնաց իր հերթին մասնակից լինելու համազգային մեծ տօնի առիթով կատարվելիք հանդէսին։

Համաձայն Թեմիս առաջնորդի գրաւոր կարգադրութեան, տեղիս ծխատէր քահանան իրան յանձնված հօտի անդամներին հրաւիրագրով հրաւիրեց, որ հոկտ. 13-ին կատարվելիք եկեղեցական հանդէսին ներկայ լինեն։

Տեղիս ծխ. դպրոցի վարչութիւնը այսօրվայ հանդէսին ակտիւ մասնակցութիւն ցոյց չը տուեց, առարկելով որ այս տարի դպրոցում ուսումը սկսվել է համարեա սեպտեմբերի վերջերին, ուստի աշակերտութիւնը անպատրաստ է պաշտօնական ծրագրով կատարելու այդ հանդէսը, մանաւանդ որ հանդէսի ծրագիրը այստեղ ստացվեց սեպտ. 11-ին։

Դպրոցի ուսուցչական կազմը որոշեց լաւ պատրաստվել և տարվայ ընթացքում մի յարմարաւոր օր տօնել այդ նուիրական հանդէսը։

Ամսիս 13-ին, ս. Թարգմանչաց տօնի օրը, առաւօտեան ժամը 9½-ին, սկսվեց եկեղեցու զանգահարութիւնը, իսկ ժամը ուղիղ 10-ին պատարագը։ Պատարագին երգում էր դպրոցի անցեալ և նախանցեալ տարվայ սանուհիներից կազմված միաձայն երգեցիկ խումբը։ Պատարագից յետոյ տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր հոգեհանգիստ հանգուցեալ Թարգմանիչների յիշատակին։ Թէ պատարագին և թէ հոգեհանգստին ներկայ էին ծխ. դպրոցի երկսեռ սաները՝ առաջնորդութեամբ իրանց աւագ վարժուհու և ուսուցչի, իսկ հասարակութիւնը փայլում էր իր բացակայութեամբ։ Նախ քան հոգեհանգստեան արարողութիւնը, պատարագիչը աւուր պատշաճի քարոզ խօսեց։

Կ. ա. Սրգարեան

IV

Հոկտեմբերի 14-ը, կիրակի, մի փառաւոր տօն էր Ալէքսանդրոպոլի ամբողջ ազգաբնակութեան համար։ Այդ օրը նշանակված էր քաղաքի ծխական և քաղաքային (ինքնավարութեան) դպրոցների հանդիսաւոր թափօրը՝ ի պատիւ համազգային զոյգ մեծագոյն յօբելեանների։

Արդէն ժամը 9-ից սբ. Փրկիչ եկեղեցու հրապարակը լցված էր հասարակութեան բոլոր խաւերի հոծ բազմութեամբ ու դպրոցների աշակերտ-աշակերտուհիներով, որոնք շարք-շար կանգնած էին իրանց տօնական դրօշներով (ամեն մի բաժանմունք, դասարան առանձին-առանձին) և դպրոցների անունը ոսկէ տառերով ցուցնող մեծ դրօշակներով, որ շատացող բազմութիւնը կարդում էր առանձին ինքնաբաւական հրճուանքով։ Լսվում էին հոգեկան անվեհեր ուրախութիւնն արտայայտող՝ հատահատ կանչեր՝ «Արդութեան դպրոց, կեցցէ Արդութեան դպրոց», «սբ. Փրկչի վիճակային դպրոց, կեցցէ վիճակային դպրոց» և այլն։

Ժողովուրդն հետզհետէ շատանում էր։ Մինչ այդ եկեղեցում կատարվում էր հայրապետական մաղթանք, որին ներկայ եղաւ գրեթէ բոլոր հայ աշակերտութիւնը, որքան կարող էր մեծ եկեղեցին տեղաւորել։

Պատարագին երգում էր Արդութեան դպրոցի աշակերտուհիների երկձայն երգեցիկ խումբը։

Մաղթանքից առաջ հ. Ցակոբ քահ. Խաչվանքեան խօսեց ոգևորված մի քարոզ, որը շատ լաւ տպաւորութիւն արեց։ Երկարօրէն կանգ առնելով գլխաւորապէս տառերի գիւտի վրա և պարզօրէն բացատրելով գրի կատարած լուսաւոր դերը հայի ազգային միշտ վտանգված կեանքում, հ. Խաչվանքեան արեց իր ուժեղ և ուղիղ եզրակացութիւնը՝ թէ գրերի գիւտով, գրականութեան և ապա տպագրութեան շնորհիւ հայի ազգային երբեմն կեանքը վերածնվեց ու նրանց շնորհիւ դիմադրեց յետագայ դարերի արհաւիրքներին և հայ գիրն ու հայ շունչը բերեց հասցրեց մեզ՝ այնքան մեծ և զօրեղ մաքառումներից յետոյ, թողնելով մի սուրբ աւանդ յետնորդներիս՝ նմանվել մեծ նախնիքներին, նրանց պէս հայ ապրել և հայ մեռնել։

Մաղթանքից յետոյ ցերեկվայ ուղիղ ժամը 12-ին սկսվեց հանդիսաւոր թափօրը։ Դէրբէնդի գնդի զինուորական երաժշտախումբը հնչեցրեց քայլերգը, ու առաջ շարժվեցին նախ՝ դրօշակակիրներն, ապա նրանց ետևից վեց կարգ կողք կողքի հայ աշակերտ-աշակերտուհիները, թւով 1000 հոգի, և վերջը ժողովրդական տասն-հազարանոց բազմութիւնը։

Իբրև շղթայ գնացքն յուզարկաւորում էին համաքաղաքական դրօշակները։ Ժողովուրդը պահպանում էր օրինակելի կարգ և՝ չը նայելով քաղաքի փողոցների նեղուածքին ու մանր տեղացող անձրևին՝ սրտաշարժ ուրախութեան ու հրճուանքի արտայայտութիւնը մնաց մինչև վերջն էլ աշխոյժ ու վառ։

Երբ գնացքն ուղղվեց դէպի հայ-կաթոլիկաց ծխական դպրոցը, պէտք էր տեսնել, թէ ինչ տեսարան էր բացվում տարածվում աչքերի առջև։ Հոգեզմայլութեան զգացմունքով համակված՝ անկարելի էր այլևս խաղաղօրէն դիտել իսկապէս հազուագիւտ, իսկապէս յուզիչ տեսարանը... Երկու հարիւր սաժէն երկարութիւն ունեցող թեք փողոցը՝ յարակից փողոցներով ու նրբանցքներով՝ լցված էր ծով-գլուխներով, ժողովրդի, մեծի ու փոքրի ծովացած բազմութեամբ, որ շարժվում էր, ալիքանման ծածանվում և չէր սպառվում ընդարձակվելով...

Անձրևը ոչինչով չը զօրեց խանգարել թափօրը, թէև հէնց սկզբից մանր մաղել սկսեց և գրեթէ անընդհատ շարունակվեց մինչև նրա վերջը։ Գուցէ այդ էր պատճառը, որ չը լուսանկարվեց գերազանցապէս հազուական այդ տեսարանի գմայլելի պատկերը։ Ափսոս...

Սակայն հոկտեմբերի 14-ի թափօրը, կուլտուրական յաղթանակով հրճվող բազմութեան հանդիսաւոր գնացքը, իր գործը կատարեց լիակատար կերպով. Թափօրը կատարեալ տօն եղաւ հանրութեան համար, մաքուր ուրախութեան, հոգեցունց մխիթարութեան զգացմունքով համակելով ամեն սիրտ, ամեն միտք։

Այդ օրն ու այդ տօնը անջնջելի յիշատակ պիտի թողնեն յատկապէս մանուկ սրտերի մէջ, որոնց համար էր ծրագրված փառաւոր գնացքը։ Մանկական սիրտը տօնական հանդիսով կրթելու այլ լաւագոյն եղանակ դժուար թէ գտնվէր։

Նախաձեռնողներն ու կազմակերպողները գերազանցօրէն հասան իրանց նպատակին։ Ու պատիւ նրանց։

Անաղմուկ կերպով հոկտեմբերի 14-ին Ալէքսանդրոպոլն իսկական ժողովրդական տօն կատարեց, մեծի ու փոքրի հաւասար մասնակցութեամբ արժանի մեծարանք տալով համազգային մեծ յօբելեաններին, ազգային մեծ երախտաւորներին։

(«Ախուրեան»)

ԲԱԳՈՒՆԵՑԻՔ ԵՒ ԿՈՒՐԻ ՋՈՒՐԸ

Բագու, 20 հոկտեմբերի

Բագւում ջրի սով է եղել անցեալում, սով է այժմ և սով կը լինի ապագայում. այդ՝ բագուեցիների համար հնացած ճշմարտութիւն է։

1901 թ. ամառը բագուեցիք, ինչպէս կասեն, ջրի համար կոտորվում էին, բնակիչները՝ փայտերով զինված՝ թափվել էին քաղաքային տան առաջ և ջուր էին պահանջում։

Այդ օրից անցել է մօտ 12 տարի, Բագուի բնակիչները կրկնապատկվել են, քաղաքը մեծացել, թաղերը աւելացել, բայց ջրի կողմից ոչ մի առաջադիմական քայլ. նոյն ամանն է, նոյն աղամանը։

Քաղաքը ջրի երկու աղբիւր ունի. մէկը, որից օգտվում են ծայրաբնակները, քաղաքի շրջակայքի հորի ջրերն է, որոնք տա-

րին մի քանի անգամ իշխանութեան կողմից փակվում, կնքվում են, ոչ վաճառողներին են թոյլ տալիս վաճառելու, ոչ գնողներն են վստահանում օգտվել, մանաւանդ ամառվայ ամիսները, երբ զանազան վարակիչ հիւանդութիւններ են լոյս ընկնում։ Ջրի միւս աղբիւրը «Արտուր-Կոպպել» ակցիօներական ընկերութիւնն է, որը բնակիչներին մատակարարում է ծովի աղտոտ ջուրը նախօրօք մաքրելով։ Սակայն քաղաքային բնակիչներին այդ երկու աղբիւրներն էլ կիսով չափ բաւականութիւն տալ չեն կարողանում։

Դեռ տասը տարի առաջ, երբ բնակիչները քաղաքի «հայրերին» ջրի համար շատ նեղեցին, Մ. Մ. Սարուխանեանը, ինչպէս առաջին կարգի վաճառական, խոստացաւ քաղաքային վարչութեանը՝ ազատել թէ իրանց՝ ժողովրդի ձեռքից և թէ այդ վերջինիս՝ ջրի կրիզիսից։

Քաղաքի «հայրերը» շատ ուրախացան, ապա զարմանալով հարցրին, թէ երբ և որ տեղից պիտի ջուր հասցնէ Սարուխանեանը և քանի տարում, երբ ժողովուրդը երկու շաբաթ անգամ դիմանալ անկարող է ամառվայ տօթերին։ Մ. Սարուխանեան ծիծաղելով պատասխանում է, որ մի շաբաթում ինքը ջուր կը հասցնէ քաղաքացիներին։ Ապա իր երկու շոգենաւերը ուղարկելով Կուր գետից ջուր է հասցնում, լցնում ջրամբարները, քաղաքացիք Կուրի քաղցր ջուրը իրար ձեռքից խլելով գովանում են։ Վրա է հասնում ձմեռը։ Եւ այդպէս՝ մերթ ընդ մերթ քաղաքացիներին Սարուխանեանն օգնելով մտածում է մշտանջենաւոր դարձնել ջրի մատակարարումը քաղաքացիներին։ Նա պատրաստել է տալիս ահագին ջրամբարներ, կառուցանում է շէնքեր, քաղաքի զանազան մասերից տանում է խողովակներ, վարձում է նաւահանգիստ, կապելով նաւեր է ձեռք բերում և սկսում է քաղաքացիներին ջուր մատակարարել։

Վրա են հասնում հայ-թուրքական խառնակութիւնները, չարաբաստիկ 1905—1906 թ.թ., և մի գեղեցիկ օր քաղաքային վարչութիւնն արգելք է դնում Սարուխանեանին քաղաքում Կուրի ջուր մատակարարել։

Քաղաքացիք ընդհանրապէս, իսկ գիտակից դասը մասնաւորապէս մնում են զարմացած քաղաքային վարչութեան այդ կարգադրութեան վրա։

Քաղաքային վարչութեան այն տխրահռչակ պարտիան, որը վերջին 5—6 տարվայ մէջ քարուքանդ արեց քաղաքը, ծանրաբեռնեց ծանր պարտքերով, ուրիշ հնար չը գտաւ Սարուխանեանի պարզ ու վեհանձն ձեռնարկութեան խանգարումն բացատրելու, յայտարարեց, որ մահմեդական կրօնով Կուրի ջուրը հարամ է։ Ի հարկէ Սարուխանեանը կուլ գնացող պատառ չէր. նա պահանջեց բացատրութիւն, հարամ լինելը ապացուցել, յայտնելով որ մահմեդական կրօնով այն ջուրն է հարամ, որը կանգնած է, իսկ այն ջուրը, որ քաղաքային վարչութիւնը փաթաթել է քաղաքացիների վզին, որի կապալը «Արտուր-Կոպպել» ակցիօներական ընկերութեան ձեռքին է, նա է հարամ, որը նախ կանգնած է և որի մէջ բազմահազար բացիլլաների աղբն ու կեղտն է թափվում։ Ցայտնի պարտիան, որի գլուխը յայտնի Թաղիեւն էր, մահմեդական կրօնապետներից (մօլլաներ, աէիդներ և այլն) մի յանձնաժողով ընտրել տուեց, որպէսզի Կուրի ջրի ջրամբարը, խողովակները, նաւերը և այլն տեղն ու տեղը դիտեն և հարամ յայտարարեն։ Սակայն այդ էլ չաջողվեց. կրօնաւորները, դիտելով ամեն ինչ, խօսք չունեցան ասելու, այլ միայն յայտարարեցին, որ ջուրը հալալ լինելու համար ջրամբարը պիտի կապ ունենայ երկնքի հետ, որպէսզի անձրեւի ժամանակ հնարաւոր լինի անձրեւի ջուրը ուղղակի երկնքից կաթիլներով թափվել ջրամբարի մէջ։ Սարուխանեան, համաձայնութեան գալով կրօնաւորների հետ, ջրամբարի կորից երկու կտոր (մի սաժէնի չափ) երկաթ պոկեց, որպէսզի անձրեւի ժամանակ կաթիլները ներս թափվեն։

Բագուեցիք ուրախացան. Սարուխանեանն աւելի եռանդով վերսկսեց իր գործը, ահագին տարածութեան վրա, Բայիլից մինչև Սև ու Սպիտակ քաղաքները գետնափոր խողովակներ անց կացրեց, հարիւր հազարներ ծախսեց ու երբ այդ բոլորից յետոյ սկսեց քաղաքի զանազան տեղերում ջուրը ծախելու համար փայտի և աղիւսի տնակներ շինել, քաղաքային հայրերի մի մասը ինքնակոչ հիւրի պէս հրապարակ եկաւ և թոյլ չը տուեց քաղաքում Կուրի ջուրը ծախելու։

Քաղաքացիք, մանաւանդ կայարանի շրջակայքում և այլ քաղաքամասերում, սկսեցին բողոքել, խնդրագրերով ռմբակոծել քաղ. վարչութիւնը, բացատրութիւն պահանջեցին, յայտնելով որ ազատեն իրանց հորի, բաղնիսների ջրերից և թոյլ տան Կուրի ջրի գործածումը։ Ինքնակոչ «հայրեըը», տեսնելով որ այլեւս խաղալ չէ կարելի, ծուռ, ոլոր-մոլոր ճանապարհը վերջացել է, [illegible]

ընդհանուր գործածութիւնը վնաս է քաղաքի այն պայմանագրին, որը կապված է «Արտուր-Կոպպել» ակցիօներական ընկերութեան հետ քաղաքին ջուր մատակարարելու մասին։ Քաղ. վարչութիւնը յայտնում է նաև, որ Կուրի ջուր գործածելու դէպքում՝ քաղաքը այդ ընկ. մեծ գումար տուգանք պիտի վճարէ ըստ պայմանի։

Քաղաքը յիշեալ «Արտուր-Կոպպելի» հետ ունի պայմանագիր, որի համաձայն ընկ. ծովի ջուրը զտելով քաղաքին պիտի յանձնէ օրական 90,000 վեդրօ ջուր, իսկ քաղաքը այդ ջուրը ինքը պիտի իր գործակատարների ձեռքով վաճառէ քաղաքացիներին. քաղաքը ջրից օգտվում է ոչ աւել քան $^1/_4$ կ. իւրաքանչիւր վեդրօյից, որից գոյացած գումարը հազիւ կարող է ծածկել այն բազմաթիւ ծախքերը, որ քաղաքը աջ ու ձախ, առանց իրան հաշիւ տալու, անում է վճարելով գործակատարներին, վերատեսչողներին և այլն և այլն։ Իսկ եթէ մի քիչ էլ աւելի խորը թափանցենք, կը տեսնենք, որ քաղաքը այդ ջուրը ծախելով՝ տարեկան տասնեակ հազարներ էլ է վնաս անում, իսկ «Արտուր-Կոպպել» ակցիօներական ընկերութիւնը իր բաժինը, այն է 90,000 վեդրօ ջրի փողը, ստանում է լրիվ-մինչեւ։

Եթէ թերթենք տեղիս ռուսերէն թերթերը և աչքի անց կացնենք ջրի վերաբերեալ տպագրածները մեր առաջ կը ցցվի մի այլ պատկեր, որը դիտելուց յետոյ՝ քաղաքացիք քաղաքային տունը պիտի փակեն։

Մի թեթև հաշիւ բերելով «Մշակի» ընթերցողների համար այստեղ, արդէն կը պարզվի մեր քաղ. «հայրերի» իսկական պատկերը։ Տասը օրվայ մէջ «Արտուր-Կոպպելը» քաղաքին տուել է մօտ 900,000 վեդրօ ջուր ըստ պայմանի, սակայն քաղաքի գործակատարները վաճառել են ընդամենը 300,000 վեդրօ, ուրեմն անհետացել է կէս միլիօն վեդրօ ջրից աւելի, կամ քաղ. ապրանքից մի երրորդականը վաճառվել է, իսկ երկու-երրորդականը «գոլորշիացել». քաղաքին ջուր ծախողները և դրանց կօնտրօլները բացատրում են «ուտեչկայով», որ իբր թէ 500,000 վեդրօն կաթիլ-կաթիլ թափվել, փչացել է… Այդ առիթով „Баку“ թերթը մի շարք ակնարկներ տպագրեց։

Սարուխանեան, լսելով քաղ. վարչութեան՝ քաղաքացիներին տուած բացատրութիւնը և «Արտուր-Կոպպելի» հետ ունեցած պայմանագիրը և 90,000 վեդրօ ջրի անպայման վերցնելը, որ, հակառակ դէպքում, եթէ այդ ջուրը չը վերցնէ, պիտի նոյնպէս ջրի գինը վճարէ, — դիմում է քաղ. վարչութեան և առաջարկում է, որ ինքը պատրաստ է «Արտուր-Կոպպելի» պայմանագրի ամբողջ պատասխանատուութիւնը իր վրա վերցնել, եթէ քաղաքը իրաւունք տայ իրան Կուրի ջուրը գործածութեան հանել։ Ցայտնում է, որ համաձայն քաղ. պայմանի՝ ինքը իւրաքանչիւր օր այդ 90,000 վեդրօ ջուրը կը վերցնէ. գնողներ, ցանկացողներ կը լինեն քաղաքացիներից՝ կը վաճառէ. իսկ եթէ քաղաքացիք Կուրի ջուրը թողած՝ ծովի չեն գործածի, այն ժամանակ մնում է իր կամքին, կարող է ամեն օր 90,000 վեդրօ ջուրը վերցնել, դրամը վճարել ու ծովը թափել. այդպիսով ակց. ընկ.-ը ոչ մի տուգանք և այլն իրաւունք չի ունենայ պահանջելու։ Բացի այդ, Սարուխանեանը առաջարկում է, յօգուտ քաղաքի, իւրաքանչիւր տարի 40,000 րուբլի էլ դրամ տալ, որպիսի գումար քաղաքը չէ կարողանում «Արտուր-Կոպպելի» ջրից օգտվել։

Այդպիսով Սարուխանեան լռեցնում է քաղաքի «բարեխնամ հայրերին»։ Սակայն… «սակայն հարցը կը քննենք» ասելով՝ քաղաքը մինչև այսօր էլ լուռ է, քնում է։

Անցեալները քաղաքացիք բազմաստորագիր խնդրագրերով դիմել են Սարուխանեանի գրասենեակը, խնդրում են Կուրի ջուր, գանգատվում են հորի կեղտոտ ջրերից, իսկ ծովի ջուրը, բացի այն՝ որ շատերը չեն գործ ածում, նոյն իսկ քաղաքի ծայրամասերին չէ հասնում։

Քաղաքը 250,000-ից աւելի բնակիչ ունի, իսկ 90,000 վեդրօն հազիւ բաւականացնէ բնակիչների երրորդ մասին, ուստի քաղաքացիք ստիպված են վնասակար ջուր գործածել։

Սարուխանեանի գրասենեակը քաղաքացիների խնդիրը ձեւակերպելով ուղարկել է քաղաքային վարչութեան, որը, ինչպէս լսում ենք, այդ խնդիրը, մօտիկ ապագայում քննութեան պիտի առնէ։

Քաղաքացիք մեծ յոյս ունեն քաղաքի այժմեան հայրերի վրա, որոնց մէջ կան մի շարք համալսարանաւարտներ — բժիշկներ, ինժեներներ, իրաւաբաններ և այլն—բացի այդ քաղաքի այն ինքնակոչ «հայրերը», որոնք առաջնորդվում էին իրանց սեւ քաղաքին վնասող «եսով», այժմ համարեա թէ չը կան ներկայ վարչութեան կազմի մէջ։ Ուստի յոյս կայ կարծելու, որ տասն երկար տարիների աղերսագրերը, խնդրագրերը, որոնք տրված են քաղաքացիներից, այսօր ներկայ քաղ. կազմի շնորհիւ մինչ-դարի տակից դուրս կը գան և քաղաքացիք XX դարում թէ ջրի պակասութիւն չեն քաշի և թէ իրանց առողջութիւնը կազատեն գա- [illegible]

հէնց քաղաքի և իշխանութեան կարգադրութիւնով են փակվում։

Սպասենք և տեսնենք։ Ս. Գարագաշ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

✦ Կիրակի, հոկտեմբերի 28-ին, հայ-կաթօլիկների աղօթատանը (Պետերբ. փ., 8) Ռուսաստանի հայ-կաթօլիկների առաջնորդ կառավարիչ Սարգիս վ. Տէր-Աբրահամեան, բազմաթիւ աղօթողների ներկայութեամբ, մաղթանք կատարեց Նորին Կայսերական Բարձրութիւն Թագաժառանգի ապաքինման համար։ Նոյն օրը, կարգադրութեամբ առաջնորդ կառավարչի, մաղթանքներ են տեղի ունեցել նաև կայսրութեան բոլոր հայ-կաթօլիկների եկեղեցիներում։

✦ Թիֆլիսի նահանգապետը մեկնեց Կալագէրան կայարանը։

✦ Կարևոր գործերի քննիչը քաղաքային վարչութիւնից պահանջել է ուղարկել այն ծրարները, որոնք մնացել են 4-րդ Պետական Դումայի ընտրողների անուններով։

✦ Շուտով Ժողովրդական Տանը կը լինի յոբելեան ներկայացում, որի ամբողջ հասոյթը կը յատկացվի բալկանեան պատերազմ կռուող յօների օգտին։

✦ Այսօր Կովկ. Հ. Բարեգ. Ընկ. շէնքութեան մէջ Ընկերութեան խորհուրդը հրաւիրված անձերի մասնակցութեամբ խորհրդակցելու է Խուդաբեան որբանոցի վերակազմութեան մասին։

✦ Հաւաստի աղբիւրից մեզ յայտնում են հետեւեալը։ Նորերս Պետերբուրգի պետական կօնսերվատօրիայի գեղարուեստական խորհուրդը ուղղել է երաժիշտ Ռոմանոս Մելիքեանին մի գրութիւն, որով գրուատում է վերջինիս ներկայացրած երաժշտական այբբենարանը, իբրև ինքնուրոյն և օրգանապէս զարգացած երգ-ձայնագրութեան դասագիրք։

✦ Երկրագործութեան գլխաւոր կառավարիչը թոյլատրեց 2000 ր. յատկացնել Թիֆլիսի Վրաց Գիւղատնտեսական Ընկերութեանը Կախէթիայի հինգ տեղերում ամերիկեան որթեր տնկելու նախնական աշխատանքների համար։

✦ Էժան կացարանների ընկերութեան վարչութիւնը ընդունում է յայտարարութիւններ նրանցից, որոնք կը կամենան ընկերութեանը վաճառել հողաբաժիններ։ Վարչութիւնը որոշել է դիմել քաղաքային դումային և խնդրել տալ իրան ձրիաբար քաղաքային մի հողաբաժին քաղաքի ծայրերում էժան կացարաններ կառուցանելու համար։

✦ Թիֆլիսի քաղաքային ինժեներների պաշտօնը վաղվանից ընդմիշտ վերացվում է։

✦ Թիֆլիսի բօրսան տեղափոխվել է իր նոր շէնութիւնը Պուշկինեան փողոցում։

✦ Բագուից տեղեկացնում են, որ վերստուգիչ յանձնաժողովը ձիաքարշի գործերը քննելուց յետոյ երեւան հանեց, որ ձիաքարշի կառավարիչը անասունների կերը իւրացրել է իր ձիերի համար, նաև իր բնակարանն է տարել ձիաքարշի վարչութեան կահկարասիքը։ Խօսում են, որ կառավարիչը յանձնվում է դատարանին։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Հայոց Թատրոն

Երկուշաբթի, հոկտեմբերի 29-ին, Հայոց Դրամատիկական Ընկերութեան խումբը ներկայացրեց Շիրվանզադէի «Նամուս» դրաման։

Այդ պիէսի բովանդակութեան մասին չենք խօսի. նա ծանօթ է հասարակութեանը։ Կասենք միայն, որ, անկասկած, «Նամուսը», որ այս անգամ ներկայացվեց նոր փոփոխութիւններով, Շիրվանզադէի աջողված պիէսներից մինն է և նա երկար ժամանակ կը լինի հայ բեմի զարդը։

[illegible]

եթէ հարսանիքի տեսարանը մի քիչ կըրճատված լինէր, պիէսը աւելի կը շահէր և ներկայացումը չէր ձգձգվի մինչև ժամը 1-ը։ Հ. Ա.

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Ջրի դեղատոմս, որը շատ գնահատելի է։

Մի տիկին գրում է.—Ես պէտք է հաստատեմ այն ամենը, ինչ որ լսել եմ այդ մասին։ Եթէ դուք ևս ինձ պէս տառապէիք նէվրալգիայով և նէֆրիտով, անպայման շնորհակալ կը լինէիք մատնանշված դեղատոմսի համար. Ես կտրել եմ լրագիրներից այդ դեղատոմսը, և հէնց որ ընդունել եմ այդ դեղը, իսկոյն և եթ թեթևութիւն եմ զգացել իմ քրօնիկական տանջանքներից։ Դեղատոմսը կարելի է ստանալ ցանկացած դեղատանը և դեղավաճառանոցում։ Խնդրեցէք 60 գրան Կէֆալդօր-Ստոր՝ տաբլէտկաներում։ Առաջին երկու տաբլէտկաները ընդունելուց անմիջապէս թեթևութիւն էք զգում. դրանից յետոյ իւրաքանչիւր ժամը մի անգամ պէտք է ընդունել մի տաբլէտկա՝ մինչև որ ցաւերը վերջնականապէս դադարեն, լինեն այդ ցաւերը ջղային թէ յօդային։ Ցիցեալ դեղը բոլորովին [illegible]

(П. 141283) (№ 3)

ДЛЯ СТАРИКОВЪ
вопросъ правильнаго пищеваренія — это вопросъ жизни.
СКАВУЛИНЪ
это самое подходящее для стариковъ средство, регулирующее отправленія кишечнаго тракта, благодаря своему нѣжному и хорошему дѣйствію.
Настоящія коробки „Скавулинъ“ содержатъ: большія 40, меньшія 18 пилюль.
(В. 54059)

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺԻՇԿՆԵՐ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
«606»-Ի ՆԵՐԱՐԿՈՒՄՆԵՐ
ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ 11—12 ժ.
[illegible]
Ա. Գ. ՆԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ԱՄԲՐՈՒՄՕՎԱ-ՄԵԼԻՔԵԱՆ —12—1 ժ. մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.։
ԵՐԵԿՈՅԵՆԵՐԸ՝
Մ. Գ. ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ—6—7 ժ.։
ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Մ. Լ. ՌԵՆԻԳԵՐ-ԱՐԵՋԵՎԱ—6—7 ժ. մանկաբարձութիւն, կանանց և երեխայոց հիւ.։
Զ. Ա. ԹԱՌՈՒՄԵԱՆ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. քննութիւն արեան, մէզի և այլն։
Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համալսրհրդի (կօնսիլիում) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝ Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան
4. 0—101

ԲԺԻՇԿ
Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ
Մասնագէտ սիֆիլիս, միզասեռական, վեներական և կաշուի հիւանդութիւնների։ Էլեկտրաբուժութիւն։
Ընդունե- ($12^1/_2$—2 ժ. ցերեկվայ։
լութիւնը (5—7 ժ. երեկոյեան։
ամեն օր (Կանանց համար՝ 2—3 ժ. ցեր.
Սօլօլակ, Բէբուտօվսկայա, № 33 (անկիւն Պասկէվիչի փողոցի)։ Տելէֆօն № 1175.
(օ մ.) 377. 100—34

ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՅՈՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉ. ԸՆԿ.
ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
«ՀԱՆՐԱՑԻՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻ»
№ 4—5 գիրքը
ԹԱԳԱՒՈՐ
հեղ. Իվաշկեվիչ, թարգմ. Ցովհ. Ցովհաննիսեանի
Գինն է 30 կոպ.
Դիմել Թիֆլիսի բոլոր հայ գրավաճառներին և Ընկերութեանս, գրասենեակը՝ Бебутовская 25, իսկ գաւառներում՝ Ընկերութեանս ճիւղերին և գործակալներին։
810. 1—1

„ՄՇԱԿԻ“ ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ
ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ
Լ. ՏՕԼՍՏՕՅԻ հետեւեալ երկերը.
1) ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆԸ, թարգմ. Սուրխաթեանի . . . . . 30 կ.
2) ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍ (Չինական իմաստունը), խմբագրութեամբ Լ. Ն. Տօլստօյի, կազմեց Ա. Բուլանժէ, թարգմ. Սուրխաթեանի 7 կ.
3) ԱՍԱՑՈՒԱԾՆԵՐ ՄԱՀՕՄԵԴԻ, ընտրված Լ. Տօլստօյից, թարգ. Լ. Դանիէլեանի . . . . . 5 կ.
4) ՔՈՒՐԵՐԸ, թարգ. Լ. Դանիէլեանի 5 կ.
5) ԻՆՉՈ՞Վ ԵՆ ԿԵՆԴԱՆԻ ՄԱՐԴԻԿ, թարգմ. Լ. Դանիէլեանի . . 10 կ.
Նրանք, որոնք այս գրքերից մի-մի օրինակ կը պահանջեն մեզանից փոքր կանխիկ ուղարկելով, կը ստանան 10% զեղջ և ճանապարհածախսը մեզ վրա։ Վերադիր վճարով պահանջողներին զեղջ չի լինի.
Հասցէն՝ Ред. газ. „Мшакъ“, Тифлисъ.
(2) 10—7

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՆԻՇԴ ՀԵՏԱԶՕՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, որ արված են յայտնի բակտերիօլօգների կողմից մի ամբողջ շարք ողողումների վերաբերմամբ, ապացուցել են անկասկած, որ էներգիական ներգործութիւն ունեցող միջոցները ատամների և լորձաթաղանթի համար վնասակար են, իսկ անվնասակար միջոցները՝ նոյնքան էլ անօգուտ։ Միակ բացառութիւն է կազմում ՕԴՕԼԸ, որը միալով ինդիֆերենտ՝ ատամնային նիւթերի և էմալի վերաբերմամբ, ծառայում է որպէս գործունեայ ախտահանիչ միջոց ամեն տեսակ ինֆէկցիաների, թթւող և փտող պրօցեսների, ու թափանցելով լորձաթաղանթի ներսը՝ չէ վնասում նրան, այլ, ընդհակառակը, պահպանում, ամրացնում է նրան և մինչև անգամ թողնում բերանում գուրեկան և զովացուցիչ համ։
Մէկ սրուակի գինը—85 կ., մեծ սրուակինը, որ բաւականանում է մի քանի ամիս—1 ր. 50 կ.։
(М. 378072/378082)

ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԵՂԷՆՆԵՐԻ ՊԱՀԵՍՏ
ԻՆԺԵՆԵՐ Ի. Ս. Պօնդօյեվի
Թիֆլիս, Ելիզավետին. փ. № 164, անկիւն Բակինսկայա փ.։ Տելէֆօն № 10—93.
ՊԱՀԵՍՏՈՒՄ ԿԱՆ
ՑԵՄԵՆՏ ԵՐԿԱԹԷ ԳԵՐԱՆՆԵՐ
[illegible]
617. 50—30

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный